

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

**Programy zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody
v České republice**
Diplomová práce

Autor: Bc. Adéla Šarounová
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adéla Šarounová**
Osobní číslo: **P13277**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Název tématu: **Programy zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice**
Zadávací katedra: **Katedra sociální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se zabývá programy zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody. Teoretická část práce nejprve popisuje Vězeňskou službu České republiky a vězeňská zařízení. Charakterizuje vězněné osoby a zabývá se vývojem přístupu k nápravě a péči o jedince s poruchou chování. Práce se věnuje samotným aktivitám programů zacházení a popisuje činnosti odborných zaměstnanců Vězeňské služby. Praktická část diplomové práce se zaměřuje na zmapování pracovních a vzdělávacích aktivit programů zacházení ve věznicích v České republice s využitím analýzy statistických údajů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Seznam odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. et Mgr. Tereza Raszková

Katedra sociální patologie a sociologie

Datum zadání diplomové práce:

7. ledna 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

6. března 2015

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

Mgr. Iva Junová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně (pod vedením vedoucí diplomové práce) a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 6. 3. 2015

.....

Bc. Adéla Šarounová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. et Mgr. Tereze Raszkové za laskavý a vstřícný přístup při vedení mé práce, za čas a cenné rady, které mi poskytla.

Děkuji také respondentům, kteří mi věnovali čas.

Poslední poděkování patří mé rodině, přátelům a všem ostatním, kteří se na vzniku mé práce podíleli nebo mě jakýmkoliv jiným způsobem podporovali.

Anotace

ŠAROUNOVÁ, Adéla. *Programy zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody odnětí svobody v České republice*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 82 s. Diplomová práce.

Diplomová práce pojednává o programech zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody. Teoretická část práce se nejprve zabývá Vězeňskou službou České republiky, jejími úkoly, organizační strukturou a jejími pracovníky. První kapitola se věnuje i vývoji v přístupu a péči o jedince s poruchou chování. Druhá kapitola je zaměřena na trest odnětí svobody. Nejprve uvádí alternativní tresty, poté se věnuje samotnému trestu odnětí svobody, jeho účelu a funkci. V této kapitole jsou popsána vězeňská zařízení a uvedeny psychologické aspekty vězněných osob. Třetí kapitola představuje programy zacházení. Uvádí jejich jednotlivé složky, příklady a způsob vyhodnocování. Čtvrtá a zároveň poslední kapitola teoretické části přibližuje činnosti, které vykonávají odborní zaměstnanci podílející se na programech zacházení.

Empirickou část práce tvoří výzkumné šetření, které slouží ke zmapování pracovních a vzdělávacích složek programů zacházení v horizontu posledních 10 let. Je využito analýzy statistických údajů. Pro doplnění je využito také metody rozhovoru s odbornými zaměstnanci Vězeňské služby České republiky.

Klíčová slova: vězeňství v České republice, věznice, trest odnětí svobody, vězněné osoby, programy zacházení, pracovní aktivity, vzdělávací aktivity

Annotation

ŠAROUNOVÁ, Adéla. *Treatment programs during imprisonment in the Czech Republic*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 82 p. Diploma thesis.

The thesis discusses the treatment programs during imprisonment. The theoretical part of the paper first discusses the Prison Service of the Czech Republic, its objectives, organizational structure and its employees. The first chapter is devoted to the development and well care for individuals with behavioral disorders. The second chapter focuses on imprisonment itself. It first identifies alternative punishments, then presents imprisonment, its purpose and function. This chapter describes the prisons and given psychological aspects of prisoners. The third chapter presents treatment programs, their individual components, examples and evaluation methods. The fourth and final chapter of this part pays closer attention to the activities performed by specialists involved in the treatment program.

The empirical part consists of investigation used to map both, working and educational components of treatment programs during the past 10 years. The analysis of statistical data was used within this thesis to prove its validity. To support the thesis, interviews with professional employees of the Prison Service of the Czech Republic were held and are added as a supplement of this thesis.

Keywords: prison system in the Czech Republic, prisons, imprisonment, inmates, treatment programs, work activities, educational activities

OBSAH

ÚVOD	10
1 Pojetí vězeňství v České republice	12
1.1 Vězeňská služba České republiky.....	12
1.1.1 Úkoly Vězeňské služby České republiky	12
1.1.2 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky.....	13
1.1.3 Práva a povinnosti pracovníků Vězeňské služby České republiky.....	15
1.2 Vývoj přístupu k nápravě a péči o jedince s poruchou chování	15
2 Trest odnětí svobody	17
2.1 Výkon trestu odnětí svobody	18
2.2 Účel a funkce trestu odnětí svobody.....	19
2.3 Vězeňská zařízení	20
2.4 Psychologické aspekty vězněných osob	22
3 Programy zacházení	25
3.1 Pracovní aktivity	27
3.2 Vzdělávací aktivity	30
3.3 Speciálně výchovné aktivity	32
3.4 Zájmové aktivity	33
3.5 Oblast utváření vnějších vztahů – extramurální aktivity	35
3.6 Vyhodnocování a efektivnost programů zacházení	37
3.7 Příklady programů zacházení.....	38
4 Činnost odborných zaměstnanců Vězeňské služby České republiky podílejících se na programech zacházení	40
4.1 Činnost speciálního pedagoga	40
4.2 Činnost psychologa.....	41
4.3 Činnost vychovatele.....	42
4.4 Činnost sociálního pracovníka.....	43

4.5 Činnost sociologa.....	43
5 Výzkumné šetření	45
5.1 Stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek	45
5.2 Stanovení výzkumných metod, výzkumný vzorek	46
5.3 Sběr a zpracování údajů	46
5.4 Interpretace výsledků	47
5.4.1 Pracovní aktivity	47
5.4.2 Vzdělávací aktivity	53
5.4.3 Strukturované rozhovory	61
5.5 Závěr výzkumného šetření	68
ZÁVĚR	72
Seznam použitých zdrojů	74
Seznam použitých zkratk	79
Seznam obrázků.....	80
Seznam tabulek.....	81
Seznam příloh	82

ÚVOD

Jaký je život ve výkonu trestu odnětí svobody? Co odsouzení celý den dělají? Jsou zaměstnáváni a dostávají plat? Na tyto ale i další otázky možná laická veřejnost nedokáže leckdy odpovědět. Stejně jako se vyvíjí a mění společnost, mění se i oblast vězeňství a pohled na nápravu pachatelů, a tím se témata zabývající vězeňstvím stávají stále diskutovanějšími. I proto jsem si téma z této oblasti zvolila. Ač v tomto oboru nepracuji, je to po mě odvětví velmi zajímavé. K volbě tématu mě mimo jiné vedla i exkurze do jedné z českých věznic, která ve mně zanechala rozporuplné pocity. Chtěla jsem tedy do problematiky blíže nahlédnout a přiblížit ji širší veřejnosti, která může mít pohled na vězněné osoby značně zkreslený.

Odsouzený jedinec zůstává člověkem, proto se domnívám, že by se život ve věznicích měl z části podobat běžnému životu. Problematika resocializace odsouzených ve výkonu trestu by měla být součástí všech civilizovaných společností. Zacházení s odsouzenými již během výkonu trestu odnětí svobody považuji za stejně důležité jako následnou postpenitenciární péči. Nutno však podotknout, že snaha o nápravu odsouzených během výkonu trestu není pro pracovníky vězeňské služby vůbec jednoduchá. Snaží se však o co nejefektivnější působení na odsouzené, pro něž je důležité získat vhodné návyky či dovednosti, které by usnadnily návrat zpět do společnosti a zabránily opětovnému páchání trestné činnosti a dalšímu pobytu ve věznici.

Cílem diplomové práce je přiblížit problematiku zacházení s odsouzenými, blíže popsat jednotlivé aktivity programů zacházení a zmapovat pracovní a vzdělávací aktivity v horizontu posledních deseti let.

Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. První kapitola se věnuje Vězeňské službě České republiky a zabývá se vývojem přístupu k nápravě a péči o jedince s poruchami chování. Na první kapitolu navazuje kapitola, která se věnuje trestu odnětí svobody. Nejprve jsou ve stručnosti zmíněny i ostatní tresty, poté je popsán výkon trestu odnětí svobody, jeho účel a funkce. Kapitola se zaměřuje také na jednotlivé typy věznic a popisuje psychologické aspekty vězněných osob.

Třetí kapitola teoretické části se již věnuje samotným programům zacházení. Popisuje jednotlivé aktivity, vyhodnocování těchto programů a uvádí i některé konkrétní příklady

programů zacházení. Čtvrtá a poslední kapitola teoretické části patří činnosti odborných zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, kteří se jakýmkoliv způsobem podílí na programech zacházení.

Pátá kapitola již spadá do empirické části a věnuje se vlastnímu výzkumnému šetření, pro které byla zvolena analýza statistických údajů zveřejňovaných Vězeňskou službou České republiky. Doplněním je pak kvalitativní metoda – rozhovor s odbornými zaměstnanci Vězeňské služby České republiky.

Diplomová práce by mohla být přínosem pro všechny zájemce o tuto problematiku z řad široké veřejnosti, ale také pro pracovníky v pomáhajících profesích. Provedené výzkumné šetření by mohlo přinést hlubší vhled do problematiky pracovních a vzdělávacích složek programů zacházení.

Informace uvedené v diplomové práci jsou aktuální k 1. 3. 2015

1 Pojetí vězeňství v České republice

Porušení zákona je obvykle spojeno s trestem. Vězení je již od dávných dob symbolem odplaty a zároveň utlačování. Ve věznicích, v místech, kde se setkávají pachatelé nejrůznější trestné činnosti, vzniká specifická subkultura, která má vlastní jazyk, vlastní pravidla, která jsou personálem často téměř neovlivnitelná.

Celková proměna naší společnosti po revoluci v roce 1989 zasáhla i oblast vězeňství. Často se můžeme setkat s názory, že úroveň věznic se natolik zvýšila, že někteří vězni si trest odnětí svobody vlastně užívají. Přiznávám, že návštěva věznice vyvolá v člověku rozporuplné pocity. Je však důležité si uvědomit, že uvěznění je obrovský zásah do života jedince a přináší mnohdy až drastickou změnu, která může vyvolat i psychická onemocnění. Nelehký není ani život po propuštění z věznice. Jedinci často chybí rodinné zázemí, nemá peníze, práci a s nálepkou „kriminálního“ ji není jednoduché sehnat.

1.1 Vězeňská služba České republiky

Celková proměna naší společnosti po roce 1989 přinesla změny také v oblasti vězeňství. Transformace českého vězeňství s sebou přinesla mimo jiné i změny v oblasti organizační struktury a vymezení cílů vězeňství. Vězeňská služba České republiky (dále ČR) je zřízena dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky. V tomto zákoně jsou veškeré změny, které transformace přinesla, zakotveny a dále jsou rozpracovány ve Vyhlášce ministra spravedlnosti č. 17/1992, kterou je vydán Organizační řád Vězeňské služby.

Vězeňská služba České republiky je podřízena Ministerstvu spravedlnosti České republiky a jejím hlavním úkolem je zajištění výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

1.1.1 Úkoly Vězeňské služby České republiky

Vězeňská služba České republiky vykonává dle § 2 z. č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky následující činnosti:

- spravuje a střeží vazební věznice, věznice a ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- střeží osoby ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, předvádí je a eskortuje,
- soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody prostřednictvím programů zacházení,
- podílí se na výzkumech v oboru penologie,
- zajišťuje bezpečnost a pořádek v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva,
- vytváří podmínky pro pracovní činnosti a za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody či ve výkonu vazby provozuje činnost hospodářskou
- eviduje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice,
- zabezpečuje další vzdělávání příslušníků Vězeňské služby,
- ve svých zdravotnických zařízeních poskytuje zdravotní služby obviněným, odsouzeným a osobám ve výkonu zabezpečovací detence, též ji poskytuje zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečí zdravotní službu mimo věznici,
- spolupracuje s Policií České republiky a podílí se na předcházení a odhalování trestné činnosti obviněných a odsouzených osob ad.

Podle obsahu úkolů se vězeňská služba člení na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. Vězeňská stráž střeží a předvádí obviněné či odsouzené osoby, střeží budovy a objekty Vězeňské služby a zjišťuje v nich stanovený pořádek. Justiční stráž zajišťuje bezpečnost a pořádek v budovách soudů a státních zastupitelství a také ochranu pracovníků soudů. Správní služba zabezpečuje organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou činnost.

1.1.2 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky

Jak již bylo uvedeno, Vězeňská služba České republiky spadá pod Ministerstvo spravedlnosti. Ministr spravedlnosti jmenuje a odvolává generálního ředitele, který Vězeňskou službu řídí. Mezi základní organizační jednotky patří:

- generální ředitelství,
- vazební věznice,
- věznice,
- ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby.

Jak uvádí Černíková (2008, s. 74) generální ředitelství je odborným orgánem, v čele s generálním ředitelem pro řízení a kontrolu Vězeňské služby. Generální ředitel je nadřízeným všech příslušníků Vězeňské služby, nad nimiž má kázeňskou a personální pravomoc. Úkoly Generálního ředitelství jsou především kontrolního, odborného, řídicího a metodického rázu. Mezi odbory Generálního ředitelství patří např. odbor výkonu vazby a trestu, odbor personální, duchovní služba, odbor vězeňské a justiční stráže.

Ve vazebních věznicích se vykonává výkon vazby, který zajišťuje její účel a to především zabránit obviněnému v maření trestné činnosti či v jejím pokračování. Výkon vazby podléhá zákonu č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby. V České republice se nachází 10 vazebních věznic.

Trest odnětí svobody zabezpečují věznice v souladu se zákonem č. 169/1999 Sb. výkonu trestu odnětí svobody. Na území České republiky nalezneme 25 věznic.

Vězeňská služba České republiky má resortní vzdělávací středisko – Akademie Vězeňské služby ČR. To zajišťuje, aby příslušníci i občanští zaměstnanci vězeňské služby byli řádně vyškoleny pro výkon jejich práce, případně byla zvyšována jejich kvalifikace.

1.2.3 Práva a povinnosti pracovníků Vězeňské služby České republiky

Práva a povinnosti určují, jakým způsobem pracovníci s osobami ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody zacházejí a to i ve vyhrocených situacích, ke kterým v prostředí věznic a vazebních věznic velmi často dochází. Pracovník je dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži ČR např. povinen:

- jednat s obviněnými či odsouzenými vážně, rozhodně, respektovat jejich práva a zabraňovat krutému či ponižujícímu zacházení s těmito osobami,

- zakročit v případě páchaní trestné činnosti ve věznicích, vazebních věznicích či ve výkonu zabezpečovací detence,
- pronásledovat osobu prchající z výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby,
- zachovávat mlčenlivost.

Oprávnění příslušníků Vězeňské služby stanovuje zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážci ČR následovně:

- oprávnění požadovat vysvětlení,
- oprávnění provádět osobní prohlídku a podobné úkony,
- oprávnění zjišťovat totožnost osob,
- oprávnění použít donucovacích prostředků,
- oprávnění použít střelné zbraně,
- oprávnění odebrání věci.

1.3 Vývoj a přístup k nápravě jedinců s poruchami chování

Jak uvádí Černíková a Sedláček (2002, s. 15), znalost historických kořenů penologie, tedy vědě o trestu a trestání, je nezbytně nutná pro každého pracovníka, který přijde do styku s pachatelem trestné činnosti na jakémkoliv pracovišti.

Již počátek dob existence lidstva je provázen morálními problémy. V průběhu dějin tak docházelo k nejrůznějším způsobům trestání a nápravě jedinců. Mezník (1995, s. 8) říká, že se ukládalo velké množství různých trestů, krutých a nelidských a často i za malá provinění. Zpravidla se jednalo o osobní mstu řídicí se heslem „oko za oko, zub za zub“. Trest se ve starověkých společnostech považoval jako způsob odplaty, jindy jako prostředek k odstrašení. Jakýmsi univerzálním trestem byl trest smrti, sloužící jednak jako nástroj prevence a také vyloučení pachatele ze společnosti. Autor dále uvádí, že první zmínky o věznicích jsou známy již z dob římské říše, kde sloužilo k usmrcení hladem.

Ve středověku se dle Sochůrka (2007, s. 14) k pachatelům přistupovalo z náboženských hledisek. Porušování náboženských dogmat, božích přikázání apod. Hlavní funkcí trestu bylo dle autora zastrašení. O uložení trestu často rozhodovalo i společenské postavení zločinců a za zločince byl často považován člověk, který se určitým způsobem lišil od

ostatních – např. duševně nemocný jedinec. Vězení se v té době nacházela v zámcích či hradech. Péče zdravotní či nápravná neexistovala.

Až s nástupem osvícenství se začala prosazovat nová ideologie trestání a myšlenka jeho humanizace. Osvícenci (Thomas More, Montesquieu) hlásali především právo na život a nutnost výchovné funkce trestu a kritizovali nepřiměřenost některých trestů. Na tyto filozofy navazoval Ital Beccari, který významně přispěl moderní penologii a požadoval např. vymezení trestu a trestných činů v trestním zákoně. Na vězení začíná být postupně hleděno jako na možnost převýchovy trestaného a trest odnětí svobody se tak stává výhradním trestním prostředkem. V 18. století se stále ještě objevovaly rozpačité poměry. Vězni byli umisťováni bez jakékoliv diferenciaci. Mladí se staršími, prvotrestaní s již několikanásobnými zločiny apod. Postupně došlo, nejprve v anglických věznicích, k diferenciaci odsouzených. Jedním z velkých anglických vězeňských reformátorů byl J. Howard, který přišel s myšlenkou provádět cílenou nápravu vězňů. (srov. Černíková, 2008, s. 33-35; Mezník, 1995, s. 9-11)

K největšímu rozvoji vězeňských systémů došlo ve 20. století, kdy získané zkušenosti odborníků začaly platit jako obecné zásady. Izolace, jako negativní zkušenost, byla zachována pouze v malé míře k zajištění chodu vězení. Díky zavedení práce a smysluplné činnosti se začaly upevňovat pracovní návyky i sebekázeň. „Vězeňský režim byl od samotného počátku založen na disciplíně a mnohdy až bezduché a slepé kázní, která byla vynucována bitím či krutými disciplinárními tresty. Vězeňské řády od počátku 20. století specifikovaly práva a povinnosti vězňů i způsob oceňování plnění uložených povinností i případné sankce za porušení vězeňského řádu. Disciplína přestávala být chápána jako samoučelná, ale jako prvek výchovy k sebekázní, sebeovládání a výcvik ve schopnosti vykonávat činnosti, které nejsou osobně příjemné, ale v praktickém životě převažují“ (Mezník, 1995, s. 18).

V současné době se vězeňský systém řídí humanitními pravidly. Vychází z Listiny základních práv a svobod. Organizací spojených národů, byla v roce 1957 přijata Standardní pravidla pro zacházení s vězni a v roce 1987 zavedena do všech zemí Evropské unie Evropská vězeňská pravidla.

2 Trest odnětí svobody

Vedle trestu odnětí svobody, kterému se budu věnovat dále, vymezuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ještě další tresty, ve společnosti známé jako alternativní. Svou podstatou nahrazují trest odnětí svobody, avšak svoboda je zachována. Je důležité, aby délka uloženého alternativního trestu byla v souladu s mírou závažnosti spáchaného skutku. Jedná se o tyto druhy trestů:

- obecně prospěšné práce,
- domácí vězení,
- peněžitý trest,
- propadnutí majetku,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- zákaz pobytu,
- zákaz činnosti,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní či jiné společenské akce,
- ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztráta vojenské hodnosti,
- vyhoštění.

Existence alternativních trestů je pro společnost velice důležitá. Černíková (1996, s. 108) hovoří o negativním dopadu vězení na psychiku zvláště u prvovězněných jedinců. U značné části se právě vězeňské prostředí stává jakýmsi spouštěčem jejich „kriminální kariéry“. Proto společnost hledá nové efektivnější způsoby a alternativy k trestu odnětí svobody, který je v mnohých zemích nadměrně využíván.

Dle Matouška (2011, s. 167-169) je představa trestu spojena pouze s představou uvěznění, které se v době novověku stalo naprosto převažujícím způsobem trestání. Postupem doby se začaly objevovat úvahy, zda neexistují jiné způsoby zacházení s pachateli trestných činů, které by byly efektivní a zároveň méně nákladné. „Trest vězením již v evropském prostoru začíná být chápán jako jeden z možných prostředků, a to prostředek nejkrajnější, jímž může společnost reagovat na překročení zákona. Tento trest by měl být uplatňován především v těch případech, kdy společnost potřebuje izolovat nebezpečné pachatele, kteří se dopustili závažných trestných činů, u nichž je změna kriminální kariéry málo pravděpodobná“ (Matoušek, 2011, s. 170).

2.1 Výkon trestu odnětí svobody

Pokud pachateli trestného činu není uložen trest alternativní, je odsouzen k trestu odnětí svobody. Výchozí právní ustanovení výkonu trestu odnětí svobody obsahuje trestní řád a trestní zákon. Podrobnější podmínky výkonu trestu odnětí svobody jsou obsaženy v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a ve Vyhlášce ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Z historie je patrná postupná humanizace vězeňství a tedy i humanizace výkonu trestu odnětí svobody. V minulosti byl trest odnětí svobody vykonáván bez jakékoliv diferenciací. V současné době se však vyžaduje, aby byl výkon trestu přizpůsoben jednotlivým skupinám. Každá skupina má své individuální zvláštnosti, ke kterým je důležité přihlížet. Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody vymezuje tyto specifické osoby následovně:

- mladiství,
- prvověznění,
- ženy,
- odsouzení trvale pracovně nezařaditelní,
- odsouzení s duševními poruchami a poruchami chování,
- odsouzení s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí,
- doživotně odsouzení,
- cizinci
- odsouzení velmi nebezpeční.

Základní principy jednání s vězňami vycházejí především z Listiny základních práv a svobod a jsou jimi zejména následující:

- „ se všemi osobami, jež jsou omezeny na svobodě, musí být zacházeno s ohledem na jejich lidská práva a důstojnost;
- důstojný a humánní výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby lze realizovat pouze ve věznicích, které zajišťují bezpečnost a bezpečí celé společnosti stejně jako vězňům a vězeňskému personálu;
- omezení osob vykonávajících trest nebo umístěných ve výkonu vazby mají být uplatňována jen v rozsahu nezbytně nutném k dosažení účelu trestu odnětí svobody a účelu výkonu vazby;

- život ve věznicí má být v co nejvyšší míře blízký pozitivním aspektům života ve společnosti;
- rizika představována jednotlivými vězni mají být posuzována přísně individuálně a pouze podle toho má být s nimi jednáno;
- výkon trestu odnětí svobody má být plánován individuálně s důrazem na vytváření nejlepších možných podmínek pro reintegraci po propuštění.“
(Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, 2005, s. 8-9)

Dlouhodobé věznění může způsobit, že vězeň začne tuto situaci chápat spíše jako jiný způsob života než trest a pokud je plně přizpůsoben podmínkám výkonu trestu, není již schopen žít mimo prostředí věznice.

Proces přizpůsobování, ve kterém se vězeň seznamuje s předpisy, pravidly, zvyky a kulturou vězeňského života, přijímá veškeré vězeňské normy a osvojuje si chování vězeňské subkultury, se nazývá prizonizace. S tímto pojmem poprvé přišel americký sociolog Donald Clemmer a prizonizaci popsal jako společnou zkušenost odsouzených žijících ve velmi těsné blízkosti bez jakéhokoli soukromí a nucených k dodržování vězeňských předpisů. Všichni sdílejí stejné ubytovny či cely, nosí stejný oděv, dostávají stejné jídlo, vykonávají stejnou práci. Stejně tak kolektiv vězňů sdílí nenávisť k vězeňské správě. (Mezník, 1995, s. 55)

Mezník (1995, s. 54-55) dále uvádí, že přizpůsobení se vězeňským pravidlům, která jsou vyžadována jak dozorcí tak spoluodsouzenými, je mnohem snazší než přizpůsobit se stále měnící se makrosociální realitě. Prizonizace dle autora také snižuje efektivitu výchovných programů. Odsouzení totiž plní všechny úkoly a navenek se prezentují kladnými postoji, ale vnitřně zůstávají nedotčeni.

2.2 Účel a funkce trestu odnětí svobody

Účelem trestu je „chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“(zák. č. 140/1961 Sb., § 23 trestního zákona)

Trest a odměna patří mezi základní výchovné prostředky. Jak již bylo zmíněno, mezi hlavní účel trestu patří ochrana společnosti před pachateli. Důležité je ale neopomínat oblast prevence. Ta spolu s dalšími patří mezi funkce trestu. Za základní funkci trestu penologie označuje funkci regulativní, která spočívá právě v ochraně společnosti před nebezpečným deviantním chováním ukládáním sankcí prostřednictvím předem stanovených podmínek. Toho lze dle Černíkové (2008, s. 21) dosáhnout několika způsoby. Mezi jeden z nich patří vyloučení, izolace. Již od nepaměti bylo vyloučení z lidské komunity či kmene považováno za jednu z nejpřísnějších sankcí. Dnes je akceptována izolace u pachatelů, u kterých hrozí nebezpečí selhání dopadající na společnost a kteří nejsou schopni korektivní socializace. Jako další můžeme uvést odstrašení a to především budoucích pachatelů se sklony ke kriminalitě. Odstrašení nespočívá v tvrdosti trestu ale v jeho neodvratnosti. V neposlední řadě autorka mluví o korektivní socializaci. Působením trestu docílit žádoucí změny v chování odsouzeného, aby bylo společensky přijatelné.

Hlavním předpokladem pro uplatnění nejširšího výchovného působení na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody je komplexita. „Aby trest byl efektivní, musí být komplexní, všestranný a zasahující do všech složek kriminálně narušené osobnosti“ (Černíková a Sedláček, 2002, s. 57).

2.3 Vězeňská zařízení

O zařazení odsouzeného do určitého typu věznice rozhoduje soud. Dle zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody může být odsouzený zařazen do věznice:

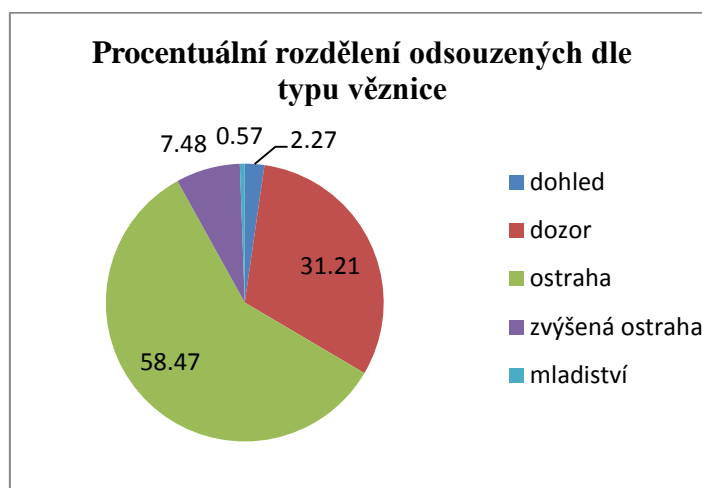
- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou.

Vedle těchto základních typů se zřizují zvláštní věznice pro ženy a pro mladistvé. V rámci jedné věznice může být zřízeno více typů, pokud to nenarušuje chod věznice.

Ze zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a zákona č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník vyplývá následující:

- Do věznice s dohledem soud zpravidla zařadí pachatele, který spáchal přečin z nedbalosti a dosud nebyl ve výkonu trestu za spáchaný úmyslný trestný čin. V tomto typu věznice mají odsouzení neomezený pohyb, pracují mimo věznici a ve volném čase se mohou za doprovodu pracovníka vězeňské služby účastnit různých společenských akcí. Pokud si odsouzení plní své povinnosti, mohou požádat ředitele věznice o povolení opustit věznici v souvislosti s návštěvou 1 x za 14 dní na dobu 24 hodin.
- Do věznice s dozorem soud zpravidla zařadí pachatele, který spáchal přečin z nedbalosti, ale již byl v minulosti ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin. Také pachatele, který byl odsouzen za úmyslný trestný čin, ale délka trestu nepřesahuje tři roky a dosud nebyl ve výkonu trestu za spáchání úmyslného trestného činu. V této věznici se odsouzení pohybují zpravidla pod dozorem zaměstnance vězeňské služby, pracují převážně mimo objekt věznice, přičemž na ně dohlíží pověřený zaměstnanec. Návštěvy jsou povoleny dvakrát v měsíci a pokud si odsouzený plní své povinnosti, mohou jedenkrát za měsíc požádat ředitele věznice o opuštění věznice v souvislosti s návštěvou.
- Do věznice s ostrahou soud zpravidla zařadí pachatele, který spáchal úmyslný trestný čin a nesplňuje podmínky pro zařazení do věznice s dozorem či do věznice se zvýšenou ostrahou. Též sem zařadí pachatele, který spáchal přečin z nedbalosti a nebyl zařazen do věznice s dohledem nebo s dozorem. Odsouzení, kteří byli zařazení do věznice tohoto typu, se zde pohybují organizovaně a pouze pod dohledem zaměstnance vězeňské služby. Pracují na pracovištích uvnitř věznice. Návštěvy probíhají v návštěvní místnosti pod dohledem zaměstnanců. I těmto odsouzeným může být umožněno opustit věznici v rámci návštěvy až na 24 hodin a to 1 x za dva měsíce.
- Do věznice se zvýšenou ostrahou jsou zpravidla zařazováni pachatelé, kterým byl uložen výjimečný trest, kteří spáchali úmyslný trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kteří spáchali zvlášť závažný zločin a byl jim uložen trest odnětí svobody nejméně na 8 let, nebo ty, kteří spáchali úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchli z vazby nebo z výkonu trestu. Odsouzení se v této věznici pohybují vždy pod dohledem zaměstnance vězeňské

služby. Pracují na pracovištích uvnitř věznice či v celách. Odsouzeným není povolen žádný pohyb, návštěvy probíhají výhradně pod dohledem zaměstnance vězeňské služby.

Obrázek 1 Graf - Rozdělení odsouzených dle typu věznice k 31. 12. 2013. Data dostupná z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistic%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2013.pdf

2.4 Psychologické aspekty vězněných osob

Téměř každý den se v médiích můžeme setkat se zprávou o spáchání trestného činu. Při poslouchání či čtení těchto zpráv se nabízí otázka: Proč daný jedinec spáchal trestnou činnost? Co ho k tomu vedlo?

Jednou ze základních disciplín psychologie je psychologie osobnosti. Pojem osobnost je jedním z klíčových témat také kriminální psychologie. Ať už se jedná o osobnostní strukturu, dynamiku či vývoj, je jasné, že při zkoumání pachatele hraje největší roli zkoumání jeho osobnosti.

Poznání osobnosti je důležitým předpokladem pro stanovení druhu trestu, jeho výměry, diferenciací a jeho individualizaci. Na základě psychodiagnostiky se stanovují a realizují individuálně zaměřené výchovné programy v průběhu výkonu vazby a trestu odnětí svobody, které vycházejí z individuálních charakteristik odsouzených. (Suchý, 1992, s. 31)

Znalost osobnostní a sociální roviny je pro správné zacházení s odsouzenými velice důležitá. Z těchto charakteristik se vychází při tvorbě programů zacházení. Ve vězeňských zařízeních jsou umístěni odsouzení, kteří mají určité osobnostní rysy. Tyto rysy mají vliv na to, jakým způsobem odsouzený přistupuje k programům zacházení. Ihned po nástupu do výkonu trestu je u odsouzeného provedena penitenciární diagnóza, na kterou navazuje individuální práce s odsouzeným.

Čírtková (2009, s. 59) předkládá dvě základní otázky, o které se psychologie v souvislosti s osobností pachatele zajímá. Jako první z nich autorka uvádí zamyšlení nad tím, jak jedinec dospěje ke kriminálnímu jednání a jaké duševní pochody ho k tomu vedou. Jako druhou zmiňuje otázku, zda se pachatelé vyznačují určitými zvláštnostmi, kterými se odlišují od nepachatelů a případně o jaké vlastnosti se jedná. V této souvislosti ve své publikaci Forenzní psychologie uvádí 5 základních typů osobnosti pachatele. Jedná se o socializovaný typ, neurotický typ, psychopatický typ, mentálně nedostatečný typ a psychotický typ.

Socializovaný typ, též označován jako normální, je dle Fishera a Škody (2009, s. 167) charakteristický tím, že spáchaná trestná činnost je jakési vybočení z běžného života. Tento jedinec po spáchání trestného činu projevuje lítost, smutek, či trpí výčitkami sebevědomí. Tito jedinci mají vybudované pevné zázemí a návyky a jsou tak bez větších problémů schopni návratu do společnosti.

Osobnost neurotického typu se vyznačuje menšími neurotickými poruchami jako například zvýšenou úzkostí, depresivními náladami, hysterickými reakcemi aj. (Čírtková, 2009, s. 62) Jedná se o jedince, kteří vyrůstali v rozvrácené či v konfliktní rodině. Neurotizující vliv ve výchově může způsobit vážný zásah do struktury osobnosti, který může mít i celoživotní průběh. Neurotik je labilnější, má snížené sebeovládání či sklon ke zkratkovitým reakcím a zvýšenému napětí, špatně snáší zátěž a má narušenou psychickou a citovou rovnováhu. (Pipeková, 1998, s. 196)

U psychopatického typu pachatele je podíl osobnosti na kriminálním chování značný. Psychopatií je označována psychiatrická diagnóza, pro kterou je typické svérázné a nápadné chování, kterého si zpravidla všimne i laik. Jedná se například o přecitlivělost, agresivitu, řešení problémů útěky, emocionální projevy. Černíková a Sedláček (2002, s. 70) říkají, že neurotická a psychopatická osobnost ve výkonu trestu představuje trvalý a obtížný problém pro vězeňský personál. Tyto osoby jsou totiž

charakteristické svými provokačními, obtěžujícími a nepřátelskými reakcemi zaměřené především vůči vězeňskému personálu. Zacházení s nimi není jednoduché a obtížně se hledá vhodný model pro komunikaci a práci s těmito jedinci.

Mentálně nedostatečná osobnost pachatele, jak již samo označení napovídá, se vyznačuje nízkou inteligencí. Obecné rozumové schopnosti jsou na velmi nízké úrovni a tomu odpovídá i samotná trestná činnost, která je v tomto případě nepromyšlená a jednoduchá. Pachatel se v tomto případě projevuje malou slovní zásobou a celkovým velmi jednoduchým vyjadřováním.

Jako psychotický typ uvádí Čírtková (2009, s. 66) osobnost pachatele, který v době spáchání trestného činu trpí duševním onemocněním – psychózou. Trestné činy páchané tímto typem osobnosti jsou převážně násilné a na první pohled nesrozumitelné.

Podobně rozděluje typy odsouzených Netík a kol. (1997, s. 36) dle Jessnesse a to na: socializovaného či přizpůsobivého, nezralého či pasivního, neurotického či úzkostného, nezralého či agresivního, kulturou podmíněného, vůdce, neuroticky se odraťujícího a neurotického či depresivního.

Poznání osobnosti odsouzeného a využívání poznatků o příčinách trestné činnosti má pro účinné penitenciární působení rozhodující význam. Úspěšnost výchovných metod, které jsou aplikované v průběhu výkonu vazby a trestu odnětí svobody, je závislá na zjištění psychických charakteristik vězňů. Co největší efektivnost penitenciární praxe závisí na poznání faktorů vyznačujících osobnost, na správné diagnóze, důsledně individuálním přístupu k výkonu vazby a trestu a volbě adekvátní terapie, metod a prostředků zacházení se zřetelem na individuální zvláštnosti vězňů. (Suchý, 1992, s. 34)

Vágnerová (2012, s. 805) uvádí, že trestnou činnost můžeme chápat jako projev poruchy sociálněadaptačních schopností a dovedností. Jedná se o odchylku od sociálních norem, které stanovuje společnost. Pachatelé trestné činnosti nejsou schopni plnit základní požadavky, které od nich společnost očekává. Autorka dále hovoří o příčinách vzniku kriminálního chování. Řadí mezi ně vrozené dispozice, vliv prostředí a situační faktory. Vrozené dispozice, to jak jedinec reaguje na situaci, mají značný význam pro vznik kriminálního chování. Slouží ke kriminálnímu chování a příčina

tohoto chování je spatřována v neurofyzilogii. Tyto dispozice mohou být dány geneticky, či způsobené poškozením centrální nervové soustavy v prenatálním období.

Vliv prostředí, především rodina, ve které žijeme, rozvíjí naše chování. Pokud dítě vyrůstá v kriminální rodině, je vysoké riziko, že bude v budoucnu toto chování napodobovat. Rodina je považována za hlavního činitele, která svým nefungováním umožňuje dětem kriminální chování. Rodinné prostředí, ve kterém se vyskytuje delikventní chování jejich členů, bývá zpravidla chladné a s minimem rodičovského zájmu o děti. Rizikovým faktorem je nepřítomnost rodičovské postavy v rodině a rodiče se sociální nepřizpůsobivostí. Konflikty mezi sourozenci také přispívají k vyššímu riziku delikvence. (Matoušek, 2003, s. 37 – 48)

Koukolík a Drtilová (1996, s. 207) uvádějí, že významný podíl na epidemii násilí mají i hromadné sdělovací prostředky, především televize. Dle autorů existují jednoznačné případy prokazující vztah mezi násilím, jež se objevuje v televizi a násilným chováním u dětí a mladistvých.

Důsledky vlivu dědičnosti a prostředí se závažně projevují v praxi. Co je dědičné, se hůře mění než to, co je produktem vlivů prostředí. Výchovná a resocializační opatření mají tedy větší šanci na úspěch, pokud se zaměřují na zvláštnosti osobnosti, které nejsou výrazně určovány biologickými faktory (Čírtková, 2000, s. 67).

3 Programy zacházení

Termínem zacházení je označován veškerý kontakt vězeňského personálu s odsouzenými, který slouží k dosažení výchovné funkce trestu. Realizace této výchovné funkce trestu je dána systémem aktivit, podmínek a zásad.

„Program zacházení je základní forma cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, zejména slouží k jejich vedení k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplňování účelu trestu.“ (Vězeňská služba ČR, 2012, online dostupné z:<http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>)

Pojem programy zacházení nahrazuje pojem resocializace či resocializační program, který se používal a v odborné literatuře a v zákonné úpravě vyskytoval do roku 1999.

Programy zacházení se zpracovávají na základě komplexní zprávy o odsouzeném, která je zpracovávána při nástupu odsouzeného do výkonu trestu. Na vytvoření této zprávy se podílí vychovatel, psycholog, sociální pracovník, speciální pedagoga lékař. Speciální pedagog musí brát při tvorbě programů zacházení v úvahu individuální zvláštnosti každého odsouzeného (zájmy a záliby, fyzické a psychické předpoklady pro splnění daného programu zacházení ale i délku trestu, příčinu trestné činnosti, charakteristiku osobnosti ad.) „Složení programu zacházení musí vždy sledovat dosažení účelu výkonu trestu. Odsouzený má mít možnost zvolit si z těch programů, které správa věznice považuje za vhodné. Pokud si žádný z těchto programů nezvolí, účastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem věznice.“ (Sochůrek, 2007, s. 44)

„Společným cílem všech programů je příprava odsouzených na život na svobodě. Kromě specifického zaměření nabídnou programy navíc tato obecná poznání (kognitivní vzorce):

- práce, vzdělávání a aktivity volného času jsou v životě oprávněné a nezastupitelné,
- mají významné místo v hierarchii hodnot a jsou přínosem z hlediska bezprostřední a dlouhodobé perspektivy,
- v životě jsou proporcionalně zastoupeny (hospodaření s časem),
- dříve než přijdou příjemné výsledky, je třeba investovat úsilí,
- zažít úspěch a ocenění je příjemné,
- jedinec může do značné míry určovat svůj osud,
- zkušenost z týmové a individuální práce,
- poučení o sebekontroli a zodpovědnosti.“ (Kýr, 1998, s. 34)

Programy zacházení s odsouzenými podléhají zákonné úpravě a dle § 36 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, se člení na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Konkrétní programy zacházení jsou v České republice sjednocené, přesto v každé věznici mají osobité pojetí svých pracovníků, tedy speciálních pedagogů.

Jak již bylo zmíněno, jednotlivé programy zacházení se stanovují na základě komplexní zprávy o odsouzeném. Novinkou v této oblasti je nástroj SARPO, prostřednictvím

něhož se komplexní zpráva zpracovává. SARPO neboli Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených se do věznic začal zavádět ke konci roku 2012. Jedná se o objektivní, jednotný a souhrnný nástroj, pomocí něhož se hodnotí odsouzení. Zahrnuje výpočet dynamického a statistického rizika a identifikaci trestné činnosti. Je zaměřený na riziko újmy, rizikové faktory a součástí je i zhodnocení odsouzeného. Účelem hodnocení je předvídat pravděpodobnost opakování trestné činnosti a přizpůsobit tomuto zjištění celkové zacházení s odsouzenými. (VSČR, 2012, online dostupné z: <http://vs-cr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>)

Jak vyplývá ze Sbírky nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, (2013, s. 3-6) SARPO obsahuje hodnocení údajů o spáchané trestné činnosti, hodnocení oblasti lidského života (rodina, bydlení, finance, zaměstnání ad.), hodnocení okolností a faktorů vyplívající z trestné činnosti, hodnocené ochranných faktorů, sebehodnocení odsouzeného a hodnocení chování a jednání ve vztahu k ostatním. Tvorba a realizace programů zacházení vychází především z hodnocení rizikových faktorů odsouzeného. S přihlédnutím na délku trestu a postoj odsouzeného k trestné činnosti se zaměřuje na rizikové faktory, které se vyskytují ve velké míře, na životní styl a celkovému problému páchání trestné činnosti. Výstupy komplexní zprávy SARPO se pak využívají při průběžném hodnocení programů zacházení.

Záměrem zavedení nástroje SARPO je celkové sjednocení a objektivnost hodnocení odsouzených.

3.1 Pracovní aktivity

V souladu se zákonem č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody má odsouzený řadu práv a povinností. Jednou ze základních povinností je povinnost pracovat. Tuto povinnost má odsouzený, pokud byl do práce zařazen a je k jejímu výkonu zdravotně způsobilý. Dle § 41 ods. 2 tohoto zákona se povinnost pracovat nevztahuje na odsouzeného:

- s věkem nad 65 let,
- plně invalidního,
- jehož zdravotní stav neumožňuje zařazení do pracovního poměru,

- který je dočasně práce neschopný,
- pokud je jeho povinnost pracovat vyloučena.

Mařádek (2005, s. 200) zdůrazňuje, že zaměstnávání ve výkonu trestu odnětí svobody je společensky velmi významné a nezpochybnitelné. Přirovnává význam zaměstnávání vězňů a vliv školství na žáky- nelze to popírat. Práce je i navzdory problémům, které se v této souvislosti objevují, nejvýraznějším prvkem výchovy vězňů. Je považována za základní a nezastupitelný pozitivní faktor. Odsouzení si prostřednictvím pracovních aktivit vytvářejí a stabilizují pracovní návyky, které jsou nezbytné pro zajištění si prostředků pro obvyklé živobytí po propuštění z výkonu trestu. Také získávají specifické dovednosti a důležité je neopomenout rozvoj a formování vlastností jejich osobností. Pracovní aktivita přispívá ke snížení případné agresivity odsouzeného. V neposlední řadě má práce význam ekonomický. Z odměny, kterou za práci dostávají, hradí celou řadu položek. Například náklady spojené s výkonem trestu či výživné. Zbylá částka jim slouží jako kapesné, jehož vyplácení slouží jako silný motivační efekt.

Sochůrek (2007, s. 46) upozorňuje na to, jak důležitá je u odsouzených motivace a to ve všech činnostech. Uvádí příklady z vlastní zkušenosti, kdy se někteří pachatelé jeví jako obtížně pracovně zařaditelní, ale při použití jistých druhů motivací, se z těchto odsouzených stávají často nejlepší pracovníci. Přičemž se nemusí jednat pouze o motivaci finanční, ale třeba jen o slovní pochvalu, se kterou se mnoho z nich doposud nemuselo setkat.

Pracovní aktivity zahrnují dle Černíkové (2008, s. 102):

- zaměstnávání,
- práci potřebnou k zajištění každodenního chodu věznice (příprava jídla, úklid, opravy...),
- pracovní terapie, které jsou vedené odbornými zaměstnanci Vězeňské služby.

Odsouzený může být zařazen do jedné z těchto forem zaměstnávání: v rámci věznice, v rámci střediska hospodářské činnosti, podnikatelské subjekty či vzdělávání formou studia a kurzů.

Odsouzení, kteří jsou zařazeni na pracoviště vnitřní režie, vykonávají činnosti spojené se zajištěním každodenního chodu věznice (stravování, úklid, údržba budov aj.)

Hütnerová (2007, s. 10) uvádí, že podnikatelské subjekty se zajímají zejména o pracovní umístění odsouzených na svých pracovištích mimo věznice. Je tedy složité rozšiřovat spolupráci, protože klesají počty odsouzených, kteří splňují podmínky pro umístění na nestřežená pracoviště.

Vězeňská služba České republiky nabízí řadu pracovních míst, která vycházejí z technického vybavení a kapacity věznice a dále z pracovních sil odsouzených. Ty závisí na zdravotní způsobilosti, typu střežení a možnosti zařazení do práce – uvnitř či mimo věznici. Odsouzení většinou vykonávají druhy práce, u kterých není potřebná vysoká odborná kvalifikace či práce, u kterých využijí odbornost, kterou získali školením uvnitř věznice. Samotné věznice zařazují odsouzené do práce v rámci vlastních výrobních činností jako je například dřevovýroba, kovovýroba, krejčovství. Tato forma zaměstnávání odsouzených, v tzv. Středisku hospodářské činnosti, se realizuje ve 14 věznicích. (Hütnerová, 2007, s. 10 - 11)

Stejně tak jako se s nezaměstnaností potýká celý stát, je i problém se zaměstnáváním odsouzených. Procento vězňů, kteří jsou zařazováni do práce, je ovlivněno řadou faktorů. Jedná se o prostorové možnosti, kterými věznice disponuje. Finanční prostředky totiž neumožňují například rekonstrukce starých budov či výstavbu nových, které by byly vhodné pro další pracovní zařazení odsouzených. Míra nezaměstnanosti odsouzených je dále ovlivněna mírou nezaměstnanosti v regionu. Pokud je míra nezaměstnanosti v regionu vysoká, je zájem podnikatelů o pracovní sílu z řad odsouzených minimální. Mezi další faktory můžeme zařadit kategorii věznice. Od zařazení pachatele do jednoho ze čtyř druhů věznice se odvíjí možnosti zařazení na vnější pracoviště mimo areál věznice. V neposlední řadě s mírou nezaměstnanosti odsouzených souvisí odborná kvalifikace. Z důvodu kvalifikačních požadavků na některá specializovaná pracoviště není možné přijímat nabídky či realizovat některé druhy prací nebo zhotovování výrobků. (Obecné informace o zaměstnávání vězňů, 2009, online dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-ostrov-nad-ohri-88/informacni-servis-1610/vzdelavani-a-zamestnanost-veznu-896/obecna-informace-o-zamestnavani-veznu-2796>)

3.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělání je přikládán zásadní význam při nápravě vězňů již od nepaměti. V minulosti řada kriminologických výzkumů a studií potvrdila velmi nízkou úroveň vzdělanosti odsouzených. Řada vězňů neměla ukončené základní vzdělání či absolvovala zvláštní školy. Negramotných či pologramotných tak byl značný počet. Byly a jsou i nadále proto organizovány kurzy čtení a psaní a kurzy doplňující znalosti úrovně základních škol. Nutno ovšem podotknout, že úroveň školství je na takové úrovni, že elementární znalosti učiva základní školy má snad téměř každý vězeň. Kurzy všeobecně vzdělávací proto ve většině evropských zemí ztrácejí na významu a řada výzkumů dokazuje, že nemají nápravně výchovný efekt téměř žádný. Velký důraz se tak v posledních letech klade na vzdělávání v pracovních oborech s možností uplatnění v jednotlivých řemeslech a technických či administrativních profesích. (Mezník, 1995, s. 47)

Vzdělávání každého vězně hraje klíčovou roli při reintegraci do společnosti. Dle Evropských vězeňských pravidel (2006, s. 14) by mělo každé vězeňské zařízení usilovat o to, aby přístup ke vzdělávacím programům měl každý odsouzený. Vzdělávací programy by měly uspokojovat jeho individuální potřeby a přihlížet k jeho ambicím. Měly by být připravovány programy pro negramotné a pro ty bez základního či odborného vzdělání. Zvláštní pozornost by měla být věnována vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami. Každá věznice musí mít k dispozici knihovnu s dostatečným množstvím vzdělávacích i rekreačních zdrojů.

„Ve výchovně-vzdělávacím procesu je třeba vězňům, v rámci možností, umožnit

- dokončit docházku do základní, popř. zvláštní školy,
- vyučit se ve vybraných oborech,
- zaučit se ve vybraných oborech,
- studovat na střední škole,
- navštěvovat kurzy pro zvýšení nebo rozšíření kvalifikace v dělnických profesích, navštěvovat rekvalifikační kurzy.“ (Kýr, 1998, s. 35)

Na základě rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR bylo k 20. 6. 1996 zařazeno do školské sítě Střední odborné učiliště (dále SOU), Učiliště a Odborné učiliště Vězeňské služby ČR. Díky tomu škola, která byla zřízena již dříve, získala možnost vydávat celostátně uznávaná vysvědčení a výuční listy. Tyto

dokumenty o absolvování vzdělání se nijak neliší od těch, které jsou vydávané ve školách mimo zařízení věznice. Není z nich tedy patrné, že jej jedinec získal ve výkonu trestu odnětí svobody. Vznikla odloučená pracoviště tzv. školská vzdělávací střediska. V současné době má Střední odborné učiliště 7 školských vzdělávacích středisek (celá organizační struktura uvedena v příloze). Jedná se o školské vzdělávací středisko (dále ŠVS) v: Heřmanicích, Pardubicích, Plzni, Rýnovicích, Světlé nad Sázavou, Valdicích a Všehrdech. Jednotlivá střediska nabízejí následující učební obory:

- ŠVS Heřmanice – Elektrotechnické a stejně montážní práce
- ŠVS Pardubice – Šití prádla, Práce ve stravování
- ŠVS Plzeň – Strojírenské práce
- ŠVS Rýnovice – Obráběč kovů
- ŠVS Světlá nad Sázavou – Textilní a oděvní výroba
- ŠVS Valdice – Obráběč kovů
- ŠVS Všehrady – Práce ve stravování, Strojírenské práce, Dřevařská výroba, Zahradnická výroba, Elektrotechnické a strojně montážní práce, Elektrotechnická výroba, Sadovnické a květinářské práce, Strojírenská výroba, Zpracování dřeva (Poskytování vzdělání v oboru, 2012, online dostupné z: <http://vscr.cz/stredni-odborne-uciliste/o-nas-1656/zakladni-informace-1659/>)

SOU sdružuje tři typy škol:

- střední odborné učiliště – učební obory pro absolventy základních škol,
- učiliště – učební obory pro ty, kteří základní školu ukončili v nižším než 9. ročníku,
- odborné učiliště – učební obory s upravenými učebními osnovami vzdělávající žáky ze zvláštních škol.

Vzdělávání probíhá také ve formě nejrůznějších akreditovaných kurzů, které organizují jednotlivá školská vzdělávací střediska nebo samotné věznice. Věznice v tomto případě často spolupracují s nejrůznějšími občanskými sdruženími a využívají granty poskytnuté Evropskou unií. Příkladem těchto akreditovaných kurzů je např. práce s motorovou pilou či vysoko zdvižným vozíkem (viz příloha).

Vzhledem k individuální délce každého trestu nelze středoškolské a vysokoškolské vzdělávání realizovat v rámci školských vzdělávacích středisek a je tedy umožňováno

v individuálních případech. Středoškolské vzdělání s maturitou mohou uskutečňovat odsouzení ve věznicích: Hradec Králové, Ostrava a Praha - Ruzyně. Odsouzení mají možnost také vysokoškolského vzdělání, které poskytuje Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně a Katolická teleologická fakulta Univerzity Karlovy.

Vzdělávání orientované především na mladistvé vězně je považováno za velmi kladné. Získávání nových znalostí a především praktických dovedností zvyšuje šanci uplatnit se po propuštění z výkonu trestu na trhu práce a mít tak zajištěné pravidelné finanční prostředky, jejichž nedostatek často vede k opakovanému páchání trestné činnosti.

Na důležitost vzdělávání ve věznicích upozorňují i zahraniční autoři. Piotrowski a Lathrop (2012, s. 683 – 688) zmiňují, že velká část odsouzených má pouze základní znalosti a je nezbytně nutné, aby se většina z nich účastnila vzdělávacích programů. Ty podle výzkumu značně přispívají ke snížení recidivy trestných činů. Autoři uvádí, že vzdělávací programy a kurzy by měly být zaměřeny na aktuální potřeby pracovního trhu (např. více školicích programů v oblasti technologie).

3.3 Speciálně výchovné aktivity

Černíková a Makarisuová (1997, s. 71) upozorňují, že samotný výkon trestu odnětí svobody má řadu vedlejších účinků. Ať už se jedná o zpretrhání pozitivních sociálních vazeb, narušení volných vlastností vězňů, narůstání pocitů méněcennosti či homosexuální orientaci, všechny tyto jevy doprovázející výkon trestu téměř zpochybňují jeho užití.

Výkon tohoto trestu se odehrává v extrémně deviantních podmínkách, které samy o sobě často působí proti snaze o reintegrace pachatele do společnosti. Jedinec, kterého společnost odmítla, je najednou zasazen do prostředí, které je pro něho velmi těžko přijatelné. Není tedy divu, že velmi rychle přijme vězeňskou subkulturu a s ní související postoje. K tomu, aby se tato úskalí alespoň z části eliminovala, slouží speciálně výchovné aktivity.

Speciálně výchovné aktivity zahrnují individuální i skupinové působení. Jedná se o psychologické a pedagogické zacházení odborných zaměstnanců. Pod vedením psychologů, speciálních pedagogů či vychovatelů jsou vedeny skupinové terapie, diskusní kluby či individuální pohovory. Hála (2006, s. 159-160) uvádí jako speciálně

výchovné aktivity tři hlavní činnosti: poradenství, doprovod a terapii. Podotýká, že je důležité, aby prvky poradenství a doprovodu nebyly pouze v rukou sociálních pracovníků a vychovatelů, ale aby byly požadovány i od dozorců. Terapie by měla být doménou psychologů.

Psychologické přístupy jsou nedílnou součástí programů správné socializace. Jak uvádí Netík a kol. (1997, s. 41), nejširší uplatnění mají terapeutické programy, jejichž cílem je stimulovat rozvoj sociálních dovedností, potřebných k opětovné integraci do společnosti, a případně ovlivnit dočasné psychické potíže odsouzených. Dle autorů je přitom užíváno těchto postupů: sociálně psychologického výcviku, psychologického poradenství, psychoterapií a psychologickou intervencí v krizi.

Mezník (1995, s. 50) upozorňuje na metody skupinové psychoterapie, které se častěji zavádí i důvodu časové náročnosti terapie individuální. Při skupinové terapii pracuje odborník se skupinou odsouzených a využívá přitom skupinové dynamiky a snaží se o vytvoření pozitivních vztahů mezi odsouzenými. Skupinová terapie se dle autora realizuje především u odsouzených drogově závislých a u psychopatických osobností odsouzených.

Další z těchto postupů je sociálně právní poradenství. Sociální pracovnice může toto poradenství provádět individuálně či skupinově. V rámci individuálního sociálně právního poradenství se jedná o rozhovory s odsouzenými zaměřující se na zvyšování úrovně právního vědomí, ale i na zvyšování úrovně sociálních dovedností.

Speciálně výchovné aktivity jsou realizovány na všech odděleních věznic, ale největší uplatnění naleznou na specializovaných odděleních pro odsouzené s duševními poruchami, poruchami osobnosti či poruchami chování. Uplatňovány jsou také u osob drogově závislých či u odsouzených s mentální retardací. Cílem těchto programů je snížení nebezpečnosti a recidivního chování u narušených osob. Pomocí speciálně výchovných programů usilují odborní pracovníci o zvýšení ochrany společnosti před jedinci propuštěných z vězení. (Biedermanová a Petras, 2011, s. 24)

3.4 Zájmové aktivity

Kvalitní a hodnotné trávení volného času je velkým problémem většiny odsouzených, zvláště pak jedinců, jimž je blízký kriminální životní styl, kterým schází motivace

a potřeba základních znalostí a dovedností. Mezník (1995, s. 48) uvádí, že řada kriminologických výzkumů potvrdila, že pasivní trávení volného času je významným kriminologickým faktorem.

Práce, studium a volnočasové aktivity tvoří základní a významnou složku integrace v běžném životě. Proto by měly být také součástí života ve vězení. Získání motivace a základních znalostí a dovedností jsou pak hlavními úkoly těchto programů. Jedním z hlavních cílů zacházení s odsouzenými je rozvoj osobnosti a zralého chování a také samostatného rozhodování. Odsouzení by měli být vedeni k vlastnímu rozhodování o využití svého volného času. Je tedy vhodné, aby nabídka volnočasových aktivit byla co nejpestřejší. Pokud si odsouzený danou aktivitu vybere, je důležité, aby formovala jeho osobnost a motivovala k další činnosti.

Dle Mezníka (1995, s. 48) je smyslem zájmových programů ve věznicích především: naučit odsouzené aktivně a smysluplně trávit volný čas, aby došlo k zásadní změně životního stylu po propuštění z věznic; aktivně vyplnit jejich čas v době výkonu trestu činnostmi rozvíjející jejich osobnost; udržení fyzické a psychické kondice.

Zájmové aktivity „obsahují nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, kteří rozvíjejí u odsouzených schopnosti, vědomosti, sociální dovednosti, které jsou předpokladem naplňování integrativní funkce trestu odnětí svobody“ (Černíková, 2008, s. 102).

Jednotlivé věznicе organizují různé zájmové aktivity. Obecně je můžeme rozdělit na sportovní, umělecké, kulturní či rekreační. Mezi rekreační aktivity patří velmi oblíbené sledování televize. Jak uvádí Hála (2006, s. 142) sledování televize či videoprogramů stále zůstává nejoblíbenější volnočasovou aktivitou odsouzených všech věkových kategorií. Nicméně výchovní pracovníci se usilovně snaží o vytváření smysluplnějších činností volného času, jako jsou například již zmíněné sportovní aktivity. Ty jsou vykonávány ve sportovních zařízeních ve věznicích (na hřištích, v posilovnách). Hrají se především kolektivní míčové a pohybové hry. V některých věznicích v zahraničí tyto aktivity dosahují až profesionální úrovně sportovních klubů. Mezník (1995, s. 49) i Hála (2006, s. 146) vidí jako hlavní cíl sportovních programů především kompenzaci pohybu jakož to přirozené potřeby člověka, zlepšení motorických dovedností, rozvoj sebekázně a podporu sociálního soužití. Oba autoři dále uvádějí, že tyto volnočasové aktivity jsou

hodnoceny jako efektivní. Vedou k sebekázi a mají velmi příznivý vliv na psychický stav. V těch věznicích, kde je sportovní vyžití rozvinuté, je mnohem méně kázeňských trestů než ve věznicích, kde tomu tak není.

Mezi kulturní aktivity jsou řazeny kulturní vystoupení hudebních či dramatických souborů z institucí mimo vězení. Mezi odsouzenými jsou tato vystoupení velmi oblíbená. Nutno podotknout, že u mnohých z nich se může jednat o první kulturní zážitek v životě. V některých věznicích vznikají pěvecké soubory, jinde zase velké arteterapeutické dílny. Mezník (1995, s. 50) i Hála (2006, s. 154) se shodují, že arteterapie je velmi efektivní metoda. Vede k odreagování či zmírnění napětí. Mezi další efektivní metody řadí zmiňování autoři též literaturu a četbu. Mezi vězni oblíbená činnost, která se stává i aktivními pokusy o jednoduchou literární tvorbu. Ta může být publikována například v nejznámějším časopise tohoto druhu a tím je Pankrác Times, který je vydáván již 12 let ve Vazební věznici Pankrác. Dle Evropských vězeňských pravidel (2006, s. 13) musí mít každý vězeňský ústav k dispozici knihovnu, která musí poskytovat širokou nabídku nejen vzdělávacích zdrojů, ale i těch rekreačních.

Jako samostatnou část zájmových aktivit je také důležité zmínit duchovní službu, kterou zajišťují profesionální duchovní. Jedná se o vězeňské kaplany či dobrovolné duchovní. Na duchovní vězeňské službě se mohou podílet všechny církve, které jsou registrovány v České republice a mají právo konat službu ve věznicích. Sbor vězeňských kaplanů je zastřešován Vězeňskou duchovní službou. Kaplani jsou zaměstnanci Vězeňské služby ČR a organizačně jsou odpovědní řediteli své věznice. Po metodické stránce pak hlavní kaplance Vězeňské služby ČR případně jejím zástupcům. V současnosti je zaměstnáno 36 vězeňských kaplanů z deseti církví, kteří své služby vykonávají ve 23 věznicích a vazebních věznicích. Kromě duchovních služeb se podílejí také na vytváření a realizaci výchovných programů zaměřujících se na změnu hodnot. (Duchovní služba ve věznicích ČR, 2010, online, dostupné z: <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/onas/duchovni-sluzba-1287/zakladni-informace/english-summary-prison-pastoral-care-6573>)

3.5 Oblast utváření vnějších vztahů – extramurální aktivity

Poslední součástí programů zacházení jsou extramurální aktivity. Ty „ jsou zaměřeny na vytvoření a udržení či posílení vazeb odsouzených mimo vězení. Jsou posilovány

vztahy odsouzeného k rodině, přátelům, ale nikoliv ke známým z kriminální subkultury.“ (Mezník, 1995, s. 51)

Patří sem přerušení výkonu trestu, opuštění věznice a akce mimo věznici. Pokud odsouzený úspěšně plní program zacházení, formou odměny může ředitel věznice přerušit výkon trestu až na dobu 20 dnů během roku. Na 10 dnů může být trest ředitelem věznice přerušen z vážných rodinných důvodů, a pokud je třeba náležitě zdravotní péči, kterou není možné zajistit ve věznici nebo ve specializovaném vězeňském zařízení, ředitel věznice může odsouzenému trest přerušit na nezbytně nutnou dobu. Opuštění věznice může odsouzenému ředitel povolit v souvislosti s návštěvou až na 24 hodin, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu. (z. č. 169/1999 Sb.) Akce mimo věznici se zpravidla uskutečňují pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby ČR. Může se jednat o sportovní či kulturní akce, docházku do školy, vzdělávací aktivity apod. Jako příklad bych ráda uvedla zajímavou extramurální akci, kterou v rámci programu zacházení uspořádala v roce 2009 Věznice Bělušice. Jednalo se o cyklistický výlet pro zaměstnance a odsouzené. Trasa měřila 90 km a akce se zúčastnilo 8 zaměstnanců a 2 odsouzení.

Dle Mezníka (1995, s. 51) je součástí extramurálních aktivit také seznamování odsouzených se změnou sociálních reálií, ke kterým během jejich pobytu ve vězení došlo. Proto jsou odsouzení, kterým byl trest odnětí svobody uložen delší než tři roky, zařazováni na výstupní oddělení, kde jsou připravováni na odchod z vězení. Personál věznice zde s nimi pracuje tak, aby zvládli „šok ze svobody a propuštění“.

Na extramurální aktivity je kladen velký důraz. Tyto aktivity přispívají k samostatnému životu odsouzeného po propuštění z výkonu trestu. Posilování vazeb s blízkými nemusí probíhat pouze v rámci opuštění věznice, ale i návštěvami uvnitř vězeňského zařízení či formou korespondence. Důležitou součástí utváření vnějších vztahů je také spolupráce věznice s charitativními organizacemi a sociálními kurátory. Ti všichni chtějí pomoci těm, kteří projeví zájem o hledání svého uplatnění po propuštění na svobodu.

Tyto aktivity mají tedy nezastupitelnou roli v přípravě odsouzeného na budoucí pokud možno hodnotný život. Jejich úspěch závisí jak na konkrétních pracovnících věznice, ale i na osobnosti a celkovém sociálním zázemí odsouzených.

Pro představu uvádím počty odsouzených v rámci jednotlivých extramurálních aktivit za posledních 5 let. Pokles počtu odsouzených zapojených do extramurálních aktivit v roce 2013 souvisí s prezidentskou amnestií vyhlášenou začátkem téhož roku.

Tabulka 1 - Extramurální aktivity

počet odsouzených v roce	2009	2010	2011	2012	2013
přerušení výkonu trestu	868	939	1273	1442	915
opuštění věznice	2167	2086	2535	2757	1803
akce mimo věznice	2330	3332	2973	3393	2188
celkem	5365	6357	6781	7592	4906

(Data dle údajů VSČR dostupné z:

http://vsqr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenska_2013.pdf)

3.6 Vyhodnocování a efektivnost programů zacházení

Plnění programu zacházení, tedy všech pracovních, vzdělávacích, speciálně – výchovných, zájmových a extramurálních aktivit je vyhodnocováno jednotlivě u každého odsouzeného v pravidelných intervalech, které jsou dané zákonem. Cílem vyhodnocování je zhodnocení všech oblastí stanoveného programu a plnění jeho cíle. V případě potřeby (změna v chování a jednání odsouzeného) se při hodnocení program zacházení aktualizuje, přičemž odsouzený se na této aktualizaci sám podílí. Dle § 38 vyhlášky 345/1999 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, jsou programy zacházení vyhodnocovány:

- 1x za měsíc ve věznici pro mladistvé,
- 1x za dva měsíce ve věznici s dohledem a dozorem,
- 1x za dva měsíce ve výstupních odděleních ve věznici s ostrahou a ve věznici se zvýšenou ostrahou,
- 1x za tři měsíce ve věznici s ostrahou,
- 1x za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Vyhodnocení programu zacházení v dané době zpracovává vychovatel, v jehož péči je daný odsouzený zařazen. Vychovatel spolupracuje s dalšími odbornými pracovníky, především se speciálním pedagogem. Vyhodnocení je zpracováváno výstižně a stručně.

Metodický list č. 15, kterým se stanoví pravidla a principy hodnocení odsouzených osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody (2007, s. 4) uvádí strukturu hodnocení. Ta obsahuje:

- základní údaje o odsouzeném (umístění, přemístění či přeřazení aj.),
- cíl programu zacházení (zda odsouzený v daném období plnil, či ne),
- pracovní aktivity (zapojení, míra a kvalita),
- vzdělávací aktivity (zapojení, míra a kvalita),
- speciálně – výchovné aktivity (zapojení, míra a kvalita),
- zájmové aktivity (zapojení, míra a kvalita),
- extramurální aktivity (četnost a druh),
- hodnocení kázně a pořádku,
- doporučení (zda je potřeba změna programu, na co je třeba se zaměřit aj).

Vyhodnocování programů zacházení je důležité pro další zacházení s odsouzenými. Odborným zaměstnancům Vězeňské služby poskytuje informace o zdárném plnění, či vyskytujících se problémech při plnění. Může tak být podnětem k potřebné změně. Pro odsouzeného má plnění programů zacházení řadu výhod, může být přeřazen do věznice mírnějšího typu, či mu může být umožněno opustit věznici v souvislosti s návštěvou.

3.7 Příklady programů zacházení

Účelem programů zacházení je komplexně působit na odsouzené, omezit možnost jejich recidivního chování a tím zvýšit ochranu společnosti. Snaha o nápravu pachatelů je ve věznicích realizována pomocí standardizovaných programů, jako jsou např. program 3Z, GREPP, GREPP 2 či program TP21.

Program 3Z – Zastav se, zamysli se, změň se, byl zaveden a převzat od londýnských pracovníků vězeňské a probační služby. Tento program je zaměřen na odsouzené s opakovanou převážně majetkovou trestnou činností. Opírá se především o kognitivně – behaviorální postupy a je veden vyškolenými zaměstnanci věznice 2x ročně. Program byl poprvé vyzkoušen v roce 2006 a je uplatňován ve věznicích: Jiřice, Světlá nad Sázavou, Kuřim, Pardubice, Nové Sedlo, Znojmo, Karviná, Rýnovice, Heřmanice, Ostrov, Plzeň, Vinařice, Horní Slavkov, Příbram, Kynšperk nad Ohří, Stráž pod Ralskem a Rapotice. (Informace o realizaci standardizovaných programů

zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody., 2013, online dostupné z: [www.mvcr.cz/... /informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx](http://www.mvcr.cz/.../informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx))

Program GREPP se zaměřuje na pachatele trestných činů odsouzené za sexuální zneužívání a násilí páchané na dětech. Cílem je penitenciární výchovně vzdělávací působení na tyto odsouzené, které je zaměřené na uvědomění si důsledku trestného činu, přičemž důležitá je motivace odsouzených k řešení problémů ve vztahu k vážným trestným činům. Vytvoření si náhledu na problém, identifikovat spouštěče kriminálního chování a najít co nejvhodnější řešení na správnou reintegraci do společnosti, bez těchto základních předpokladů nelze považovat další terapeutické zacházení za efektivní. Program je krátkodobý, probíhá zpravidla 2x ročně ve Věznici Nové Sedlo a ve Věznici Heřmanice. (VSČR, 2013, online dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo-81/informacni-servis-1598/aktuality-390/grepp-vychovne-vzdelavaci-program-pro-pachatele-odsouzene-za-trestne-ciny-nasili-na-detech>)

Navazující na program GREPP je program GREPP 2, jež je dlouhodobý a za cíl si klade snížit rizika opětovného páchaní trestné činnosti u odsouzených, kteří byli propuštěni na svobodu. Obsah a struktura tohoto programu byla zpracována ve spolupráci s nejuznávanějšími českými sexuology. (Biedermanová a Peteras, 2011, s. 35)

Biedermanová a Peteras (2011, s. 35) popisují jako další ze standardizovaných programů program TP 21 JUNIOR, který je zaměřen na snižování násilí mezi mladistvými, vykonávající svůj trest odnětí svobody ve Věznici Všehrady. Mezi hlavní cíle patří snižování agresivity ve vztahu k zaměstnancům vězeňské služby i k ostatním odsouzeným, motivování ke správnému řešení problémů a uvědomování si následků svého kriminálního chování. Poprvé byl zaveden do praxe v roce 2009. Ve Věznici Všehrady patří mezi speciálně výchovně aktivity jako povinné aktivity programu zacházení a probíhá zpravidla 2x ročně.

4 Činnosti odborných zaměstnanců Vězeňské služby České republiky podílejících se na programech zacházení

Stejně jako nemocní potřebují k léčbě odborníka, tak i při resocializaci pachatelů je nezbytně nutné využívat osoby k tomu určené a vyškolené. Na zacházení s odsouzenými se podílí řada odborných pracovníků Vězeňské služby ČR. Tyto osoby mají největší vliv na úspěšnost případně neúspěšnost v nápravě odsouzeného. Procesu reedukace se určitým způsobem účastní všichni zaměstnanci.

Mezi osoby, které jsou v rámci individuálního programu v přímém kontaktu s odsouzenými, je řazen vychovatel, speciální pedagog, pedagog volného času, psycholog, sociolog, sociální pracovník, inspektor dozorčí služby, dozorce, duchovní (kaplan). V této kapitole budou přiblíženy někteří z nich.

4.1 Činnosti speciálního pedagoga

Speciálního pedagoga popisuje Sochůrek (2007, s. 25) jako profesionálního zaměstnance, který je garantem odborné úrovně realizace programu zacházení, metodicky dohlíží na práci vychovatelů a pedagogů volného času a ve spolupráci s dalšími odbornými zaměstnanci zodpovídá za úroveň zacházení s jednotlivými odsouzenými. Z nařízení generálního ředitele (dále NGR) Vězeňské služby ČR č. 21/2010, s. 4-5) můžeme uvést některé konkrétní činnosti, které sociální pedagog vykonává:

- v rámci celkového zacházení zpracovává koncepci na určité období, přičemž dodržuje zásady vnitřní a vnější diference; koncepce obsahuje cílovou skupinu odsouzených, jednotlivé složky programu zacházení a zajištění finanční, materiální a personální;
- v rámci komplexní zprávy zpracovává pedagogickou diagnostiku, na jejímž základě doporučuje program zacházení;
- ve spolupráci s dalšími odbornými zaměstnanci zpracovává kompletní seznam všech aktivit programů zacházení a je odpovědný za jejich realizaci;

- vede minimálně jednu aktivitu ze speciálně výchovných či vzdělávacích aktivit programu zacházení týdně.

4.2 Činnost psychologa

Psycholog je dalším z odborných zaměstnanců působících ve vězeňství. Hála (2006, s. 57) uvádí tři jeho základní činnosti a to: psychologickou diagnostiku, individuální nebo skupinové psychologické poradenství a psychoterapii. Všechny tyto odborné služby jsou poskytovány nejen odsouzeným, ale i vězeňskému personálu. Z nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR (č. 21/2010, s. 5-6) vyplívají např. tyto následující pracovní úkony:

- provádí diagnostiku odsouzených, psychologické posouzení včetně doporučení příslušného programu zacházení a výběr diagnostických metod;
- vede psychologické pohovory s odsouzenými, psychologické poradenství;
- provádí krizovou intervence u osob se špatným psychickým stavem;
- poskytuje psychologickou péči formou individuální či skupinové terapie;
- podílí se na zpracování průběžného hodnocení programu zacházení;
- podává odborná stanoviska při přezarování v rámci vnitřní diferenciaci, podíl při rozhodování o přerušení výkonu trestu, opuštění věznice či účasti na akci aj.;
- vede minimálně jednu speciálně-výchovnou aktivitu týdně, připravuje a realizuje výchovně terapeutický program;
- přímo se podílí na zpracování jednotlivých programů zacházení u konkrétních odsouzených, na vyhodnocení a případných změnách.

Jako příklad konkrétní psychologické práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody uvádím věznici Znojmo. Na nástupním oddělení této věznice jsou nejdříve prováděny psychologické charakteristiky nově nastoupených. Každé další dva měsíce potom psycholog provádí kontrolu psychického stavu odsouzeného a jeho plnění programu zacházení. Pokud má být odsouzený zařazen do práce mimo věznici, je prováděno

psychologické posouzení aktuálního stavu. Psycholog také provádí rozhovory a vyšetření v souvislosti s možností opustit věznici v rámci návštěvy rodiny. Na oddělení bezdrogové zóny je hlavní náplní psychologa diagnostika a psychologický výcvik (ten je součástí programů zacházení). V rámci psychologického výcviku se konají skupinová sezení, která jsou zaměřena na sebepoznání či hodnotovou orientaci. Na oddělení s ochrannou léčbou je program určován psychoterapií např. muzikoterapií, arteterapií aj. (Sociální, psychologická a pedagogická práce s odsouzenými a obviněnými, 2010, online dostupné z:

http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/98/file/soci%C3%A1ln%C3%AD,psycholo bick%C3%A1%20a%20pedagogick%C3%A1%20pr%C3%A1ce%20s%20odsouzen%C3%BDmi%20a%20obvin%C4%9Bn%C3%BDmi.pdf)

4.3 Činnost vychovatele

Sochůrek (2007, s. 26) považuje vychovatele za hlavní osobu procesu výchovné práce s odsouzenými. S vězňenými pracuje denně a řeší jejich požadavky a problémy. Některé pracovní činnosti vychovatele jsou následující:

- zpracovává a aktualizuje komplexní zprávu o odsouzeném,
- podílí se na tvorbě programů zacházení, vytváří jejich hodnocení a navrhuje případnou obměnu,
- vede některé z aktivit programů zacházení dle svého odborného zaměření,
- dbá na kázeň a pořádek, účastní se organizace skupinových akcí,
- zná osobně odsouzené jemu svěřené a má tedy přehled o těch, kteří mají sklony k útěku, sebepoškozování atd.,
- spolupodílí se na organizaci chodu oddělení (ubytování vězňených, kontrola korespondence, vyřizování žádostí či stížností, kontrola pracoviště odsouzených aj.),
- vychovatel – terapeut realizuje individuální a skupinové terapie; při vytváření speciálně-výchovných aktivit volí vhodné metody a formy a dbá na to, aby odsouzeným pomohly k návratu zpět do společnosti; poskytuje poradenství

a krizovou intervencí; kontroluje kvalitu plnění aktivit programů zacházení a podílí se na jejich hodnocení...). (NGŘ č. 21/2010, s. 7-8)

4.4 Činnost sociálního pracovníka

Sociální pracovník, je odborný zaměstnanec, který se zaměřuje na přechod odsouzeného zpět do běžného života, poskytuje k tomu sociálně-právní poradenství a spolupracuje s dalšími orgány sociálního zabezpečení. Jak uvádí Hála (2005, s. 61), sociální pracovník by měl dohlédnout na to, aby vězeň opouštěl věznici s platným občanským průkazem, měl zajištěné bydlení a práci a aby byl schopný si tyto základní činnosti obstarat sám. NGŘ Vězeňské služby ČR (č. 21/2010, s. 6-7) uvádí další pracovní úkoly sociálního pracovníka. Např.:

- vedení preventivně výchovné či vzdělávací aktivity programu zacházení,
- udržování kontaktu se sociálními kurátory, kurátory pro mládež a pobočkami úřadu práce; spolupráce s Probační a mediační službou; navazování kontaktů s neziskovými organizacemi,
- zpracování sociálního posouzení a podílení se na tvorbě a vyhodnocování programů zacházení,
- navazování kontaktů s rodinou odsouzeného,
- zkoumání příčin mimořádných situací.

4.5 Činnost sociologa

Sociolog se zaměřuje především na sociologické aspekty výkonu trestu, zajišťuje poradenskou činnost, provádí analýzu sociálních vztahů ve věznici a:

- získává potřebná demografická data, na jejichž základě zpracovává hodnocení skupin odsouzených; vede statistiky,
- zaměřuje se na úroveň komunikace uvnitř věznice,
- podílí se na zpracování programů zacházení a skladbě speciálně-výchovných aktivit, může vést některou z nich,

- sleduje účast jednotlivých aktivit a podněcuje případné změny,
- zkoumá příčiny vzniku mimořádných situací a ze sociologického hlediska navrhuje opatření proti jejich předcházení. (NGŘ č. 21/2010, s. 6)

Tak jako i jiné státní organizace, i vězeňství se potýká s nedostatkem zaměstnanců civilních (např. zdravotního personálu) i příslušníků vězeňské služby. Velmi často se pracovníci musí zabývat řadou administrativních úkonů až do té míry, že na přímou práci s odsouzenými zbývá jen velmi málo času. Přetíženost zaměstnanců a s tím související vyčerpání může mezi nimi a odsouzenými vyvolávat řadu zbytečných konfliktů. (Monitoring vězeňství v ČR, 2000, s. 27)

Na zacházení s odsouzenými se podílí odborný a kvalifikovaný personál. Jak uvádí Černíková a Sedláček (2002, s. 89) „nekvalifikovanost snižuje úroveň vězeňské služby, maří úsilí odborníků ve výchovně – vzdělávací práci s odsouzenými a nahrává negativním jevům českých věznic, např. nárůstu vězeňské subkultury, prizonizaci, korupci, průniku drog do věznic, páchání trestných činů uvnitř věznic a za pomoci struktur organizovaného zločinu z věznic ven“.

5 Výzkumné šetření

Součástí diplomové práce je provedení výzkumného šetření, které se zabývá programy zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice. Výzkumné šetření se věnuje zmapování pracovních a vzdělávacích aktivit programů zacházení pomocí analýzy dostupných statistických údajů. Doplněním výzkumného šetření je pohled odborných zaměstnanců Vězeňské služby ČR na pracovní a vzdělávací aktivity programů zacházení. Příprava a realizace výzkumného šetření jsou v souladu s odbornou literaturou.

5.1 Stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek

Cíl výzkumného šetření:

V teoretické části byly programy zacházení a jejich jednotlivé složky blíže představeny. Následující výzkumné šetření slouží ke zmapování těch nejdůležitějších programů zacházení, tedy pracovních a vzdělávacích aktivit ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice. Jeho hlavním cílem je zjistit, jaký je vývoj zaměstnanosti a vzdělávání odsouzených za posledních 10 let a jaký pohled na tyto aktivity mají odborní pracovníci Vězeňské služby ČR.

Výzkumné otázky:

Toto výzkumné šetření se snaží najít odpovědi na následující otázky:

1. Jak se v průběhu 10 let měnilo zaměstnávání odsouzených?
2. Jaká je úspěšnost absolvování vzdělávacích aktivit za posledních 10 let?
3. Jaký je pohled odborných zaměstnanců Vězeňské služby ČR na pracovní a vzdělávací aktivity programů zacházení?

Chráska (2010, s. 17) říká, že: „pokud otázka, na níž ve výzkumu hledáme odpověď, nevyjadřuje vztah mezi proměnnými, nemusí to ještě znamenat, že je bezcenná, a že nemá smyslu ji řešit.“ Jak autor dále uvádí, pokud otázka nevyjadřuje vztah mezi proměnnými, nelze stanovit hypotézu. Nejedná se tedy o výzkum v klasickém slova smyslu ale spíše o pedagogický průzkum.

5.2 Stanovení výzkumných metod, výzkumný vzorek

Pro sběr informací byla zvolena technika analýzy dokumentů, konkrétně výročních zpráv a statistických ročenek, při které jsem pracovala se statistickými údaji, které zveřejňuje Vězeňská služba České republiky.

Druhou částí a jakýmsi doplněním byla zvolena metoda kvalitativního dotazování formou strukturovaného rozhovoru. Rozhovor neboli interview je metodou, která nám umožní nejen zachytit fakta, ale i hlouběji proniknout k postojům respondentů. (Gavora, 2000, s. 110). Strukturovaný rozhovor je pak dle Chrásky (2007, s. 182) podobný dotazníku, od kterého se liší pouze tím, že údaje zaznamenává tazatel. Otázky jsou předem přesně určené a výhodou tohoto strukturovaného interview jsou stejné podmínky respondentů a dobré zpracování výsledků. Sledovaným vzorkem byli záměrně vybraní odborní zaměstnanci Vězeňské služby ČR, které jsem oslovila na základě doporučení svých přátel. Výzkumný soubor sestává z pěti osob (mužů), se kterými jsem vedla rozhovory.

5.3 Sběr a zpracování údajů

Údaje o zaměstnávání odsouzených jsou pravidelně zveřejňovány ve výročních zprávách a statistických ročenkách Vězeňské služby České republiky. Informace a statistiky vzdělávání odsouzených byly získány v průběhu měsíce prosince 2014 na základě e-mailové žádosti, podané k vedení Středního odborného učiliště (viz příloha). Pro moji potřebu mi byly ochotně poskytnuty. Všechny dokumenty byly prostudovány a získaná data byla seříděna a vyhodnocena.

Jak již bylo zmíněno, sledovaným vzorkem doplňující části výzkumného šetření se stali odborní zaměstnanci, jimž jsem z důvodu některých informací garantovala anonymitu. Rozhovory probíhaly v měsíci lednu 2015. Jeden rozhovor trval cca 20 minut. Tři rozhovory probíhaly přímo na pracovišti respondenta, zbylé dva v kavárně. Vzhledem k tomu, že se jednalo o strukturovaný rozhovor, odpovědi jsem si přímo na místě pomocí notebooku zapisovala. Odpovědi byly sice kratšího charakteru, nicméně i tak jsou plnohodnotné.

5.4 Interpretace výsledků

V této části jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření. Výsledky hlavní části jsou znázorněny v tabulkách a grafech a každý rok je i slovně okomentován. Poté následuje vyhodnocení rozhovorů.

5.4.1 Pracovní aktivity

Vzhledem k prozatímnímu nezveřejnění výroční zprávy za rok 2014, je posledních 10 let analyzováno do roku 2013.

Všechna následující použitá data jsou získána z výročních zpráv Vězeňské služby České republiky za jednotlivé roky (2004 – 2013) a ze statistických ročenek Vězeňské služby České republiky za námi analyzované roky (2004 – 2013) Data jsou dostupná z:<http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/uredni-deska-1/>;
<http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>)

Tabulka 2 - Pracovní zařazení v roce 2004

Celkový počet odsouzených	15 074
Počet odsouzených způsobilých k práci	12 355
Zařazeno celkem	5 683
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 142
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 184
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 024

Z tabulky č. 2 je zřejmé, že v roce 2004 bylo z 15 074 vězňů způsobilých k práci 12 355. Do práce jich bylo zařazeno 5 683 odsouzených. Zaměstnanost tak v tomto roce činila 46 %. Nejvíce odsouzených bylo zaměstnáno u podnikatelských subjektů a to 2 184. 2 142 odsouzených pracovalo ve vnitřní režii a vlastní výrobě a 1 024 bylo zařazeno do práce v provozovnách středisek hospodářských činností. Největší zaměstnanost v tomto roce zaznamenala Věznice Břeclav a to celých 100 %, vysokou zaměstnanost (81 %) bychom našli také ve Věznici Pardubice a Věznici Karviná. Nejmenší potom vykazovala Věznice Vinařice, kde bylo zaměstnáno pouze 11 % odsouzených (110 z 969 způsobilých), a Věznice Heřmanice s 21 %.

Tabulka 3 - Pracovní zařazení v roce 2005

Celkový počet odsouzených	16 077
Počet odsouzených způsobilých k práci	13 302
Zařazeno celkem	5 995
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 146
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 357
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 169

V roce 2005 došlo k výraznému nárůstu počtu odsouzených a to o 1 000. Z 16 077 odsouzených bylo 13 302 práce schopných. Celkem bylo zaměstnáno 5 995 vězňů, tedy o 312 (tj. 5, 5 %) více než v roce 2004. Reálná zaměstnanost však klesla na 45 %, což je dáno zvýšeným počtem odsouzených osob. Téměř o více 200 odsouzených stoupl počet zaměstnaných u podnikatelských subjektů. Celkem zde bylo zařazeno 2 357 vězňů. 2 146 odsouzených pracovalo ve vnitřní režii a vlastní výrobě a 1 169 jich bylo zařazeno v provozovnách střediska hospodářské činnosti. Největší zaměstnanost v roce 2005 zaznamenala opět Věznici Břeclav a to celých 100 %. V obou letech zaznamenala nízký počet odsouzených a všechny způsobilé se podařilo zařadit do práce. Vyšší zaměstnaností se dále prezentovala Věznice Znojmo - 79 % a Věznice Karviná - 77 %. Nejnižší naopak opět ve Věznici Vinařice. Zde bylo z 961 pracovních způsobilých odsouzených do práce zařazeno pouze 141 z nich, tj. 14, 7 %. S 19 % následuje Věznice Heřmanice.

Tabulka 4 - Pracovní zařazení v roce 2006

Celkový počet odsouzených	16 179
Počet odsouzených způsobilých k práci	13 359
Zařazeno celkem	6 261
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 258
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 337
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 167

V roce 2006 nedošlo k tak výraznému nárůstu počtu odsouzených. Celkem se jednalo o 16 179 odsouzených, z nichž způsobilých k práci bylo 13 359. Zařazeno do práce jich bylo o 266 více, tj. o 4, 4 % než v předchozím roce, tedy 6 261 odsouzených. Zaměstnanost se tak nepatrně zvýšila a to na 46, 9 %. U podnikatelských subjektů bylo

do práce zařazeno 2 237 odsouzených, tedy téměř stejný počet jako v minulém roce. 2 258 vězňů pracovalo ve vnitřní režii a vlastní výrobě a v provozovnách střediska hospodářské činnosti 1 167. Největší zaměstnanost v tomto roce zaznamenala Věznice Břeclav a to 89% a Věznice Znojmo 84%. Nejnižší naopak Věznice Vinařice, kde bylo do práce zařazeno pouze 123 odsouzených z 869 práce schopných, tedy 14 % a Věznice Heřmanice s 24 % zaměstnaných odsouzených.

Tabulka 5 - Pracovní zařazení v roce 2007

Celková počet odsouzených	16 647
Počet odsouzených způsobilých k práci	13 066
Zařazeno celkem	7 737
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 418
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 556
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 425

Tabulka č. 5 představuje rok 2007, kdy došlo k nárůstu odsouzených téměř o 500 jedinců. Z 16 647 odsouzených bylo způsobilých k práci 13 066 vězňů. Do práce jich bylo zařazeno 7 737, tj. o 1 476 (23, 6 %) odsouzených více než v roce 2006. Zaměstnanost se tak výrazně zvýšila a překročila hranici 50 %. V tomto roce tedy byla 59, 2 %. U podnikatelských subjektů bylo zařazeno 2 556 odsouzených, tedy o 219 více než v předchozím roce. Zvýšily se i počty odsouzených zařazených ve vnitřním provozu a vlastní výrobě. Celkem zde bylo zařazeno 2 418 odsouzených a v provozovnách střediska hospodářské činnosti bylo zařazeno o 258 více odsouzených než v roce 2006, tj. 1 425. Nejvyšší zaměstnanost v tomto roce zaznamenala Věznice Stráž pod Ralskem – 96 %, Věznice Znojmo – 95 % a Věznice Břeclav 87 %. Nejméně zaměstnaných bychom pak našli ve Věznici Vinařice a to 31 %.

Tabulka 6 - Pracovní zařazení v roce 2008

Celkový počet odsouzených	18 100
Počet odsouzených způsobilých k práci	13 701
Zařazeno celkem	8 233
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 428
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 762
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 522

V tabulce č. 6 můžeme vidět, že v roce 2008 došlo k výraznému nárůstu počtu odsouzených a to na 18 100. To je o 1 453 více než v roce 2007. Přesto se z 13 701 způsobilých k práci, podařilo zaměstnat 8 233 odsouzených, což je o 496 (6, 5 %) vězňů více než v předchozím roce. Zaměstnanost stoupla na 60, 1 %. Opět tak zaznamenáváme nárůst v počtu zaměstnaných odsouzených. Ve vnitřní režii a vlastní výrobě bylo zaměstnáno 2 428 odsouzených, což je téměř stejný počet jako roce 2007. Zvýšil se počet odsouzených, kteří byli zaměstnáni u podnikatelských subjektů. Celkem jich bylo 2 762, což je o 206 více než v předchozím roce. V provozovnách střediska hospodářské činnosti bylo zařazeno 1 522 odsouzených. Největší zaměstnanost v tomto roce zaznamenala Věznice Stráž pod Ralskem a to 99 %, Věznice Znojmo – 86 % a Věznice Břeclav – 73 %. Nejmenší zaměstnanost byla ve Věznici Vlnařice a to 33 %.

Tabulka 7 - Pracovní zařazení v roce 2009

Celkový počet odsouzených	19 374
Počet odsouzených způsobilých k práci	14 701
Zařazeno celkem	8 525
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 443
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 375
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 279

Z tabulky č. 7 je zřejmé, že v roce 2009 opět došlo k vysokému nárůstu počtu odsouzených osob. Celkem bylo odsouzeno 19 374 jedinců, což je o 1 274 více než v roce 2008. Z 14 701 vězňů způsobilých k práci jich bylo celkem do práce zařazeno 8 525. To je sice o 292 (3, 5 %) více než v předchozím roce, reálná zaměstnanost však poklesla na 57, 99 %. Ve vnitřní režii a vlastní výrobě bylo v tomto roce zařazeno 2 443 odsouzených. U podnikatelských subjektů bylo zaměstnáno 2 375 vězňů. Zde je zaznamenán pokles o téměř 400 odsouzených vůči předchozímu roku. V provozovnách střediska hospodářské činnosti bylo k práci zařazeno 1 279 vězňů. Největší zaměstnanost v roce 2009 zaznamenala Věznice Stráž pod Ralskem – 87 % a Věznice Břeclav – 80 %. Nejméně pak Věznice Vlnařice – 40 % a Věznice Ostrov – 42 %.

Tabulka 8 - Pracovní zařazení v roce 2010

Celkový počet odsouzených	19 449
Počet odsouzených způsobilých k práci	15 103
Zařazeno celkem	9 417
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 599
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 641
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 425

Následující tabulka č. 8 představuje rok 2010. V porovnání s předchozím rokem se počet odsouzených příliš nezměnil. Celkem bylo odsouzeno 19 449 osob, což je o 75 více než v roce 2009. Odsouzených způsobilých k práci bylo 15 103 a z nich bylo zaměstnáno 9 417 vězňů. Počet zařazených do práce se zvýšil o 892 (10, 5 %) odsouzených a zvýšila se tak i zaměstnanost na 62, 35 %, tedy zatím doposud nejvyšší. Ve vnitřní režii a vlastní výrobě bylo zaměstnáno 2 599 odsouzených. U podnikatelských subjektů bylo do práce zařazeno o 266 odsouzených více než v předchozím roce, tedy 2 641. V provozovnách střediska hospodářské činnosti bylo zaměstnáno 1 425, tj. o 146 více než v roce 2009. Největší zaměstnanost v roce 2010 zaznamenala Věznice Stráž pod Ralskem – 88 % a Věznice Břeclav – 86 %. Nejmenší poté Věznice Nové Sedlo s 47 % zaměstnaných.

Tabulka 9 - Pracovní zařazení v roce 2011

Celkový počet odsouzených	20 541
Počet odsouzených způsobilých k práci	16 151
Zařazeno celkem	9 630
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 560
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 357
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 169

V roce 2011 došlo opět k výraznému nárůstu počtu odsouzených. Celkem bylo v tomto roce odsouzeno 20 541 osob, což je o 1 092 více než v roce 2010. Z 16 151 způsobilých k práci bylo zaměstnáno 9 630 odsouzených, tj. o 213 (2, 3 %) více než v předchozím roce. Zaměstnanost oproti roku 2010 však klesla na 59, 83 %. Ve vnitřní režii a vlastní výrobě bylo zaměstnáno 2 560 odsouzených. U podnikatelských subjektů je zaznamenán pokles zařazených vězňů. Celkem jich bylo zaměstnáno 2 357, tj. o 284 vězňů méně než v předchozím roce. V provozovnách střediska hospodářské činnosti

bylo zařazeno 1 169 odsouzených. Největší zaměstnanost v roce 2011 zaznamenala Věznice Karviná – 80 % a Věznice Břeclav – 73 %. Nejméně zaměstnaných evidovala Věznice Kynšperk nad Ohří a to 38 %.

Tabulka 10 - Pracovní zařazení v roce 2012

Celkový počet odsouzených	20 429
Počet odsouzených způsobilých k práci	16 812
Zařazeno celkem	9 890
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 560
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	2 609
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 528

Tabulka č. 10 představuje rok 2012. Celkový počet odsouzených klesl o 112 osob, tedy na 20 429 odsouzených, z nichž bylo 16 812 způsobilých k práci. Zařazeno do práce bylo 9 890 vězňů, tj. o 260 (2, 7 %) více než v roce 2011. Reálná zaměstnanost však klesla na 58, 83 %. Nepatrně se zvýšil počet odsouzených zařazených do práce ve vnitřním provozu a vlastní výrobě. Celkem jich zde bylo zařazeno 2 560. Mírný pokles byl zaznamenán v počtu vězňů, kteří byli zaměstnáni u podnikatelských subjektů. V roce 2012 jich zde bylo zaměstnáno 2 609. V provozovnách střediska hospodářské činnosti bylo zařazeno celkem 1 528 odsouzených. Největší zaměstnanost v tomto roce zaznamenala Věznice Břeclav – 78 %, Věznice Znojmo – 75 % a Věznice Všehrady - 71 %. Nejmenší zaměstnanost byla ve Věznici Ostrov nad Ohří a to 41 %.

Tabulka 11– Pracovní zařazení v roce 2013

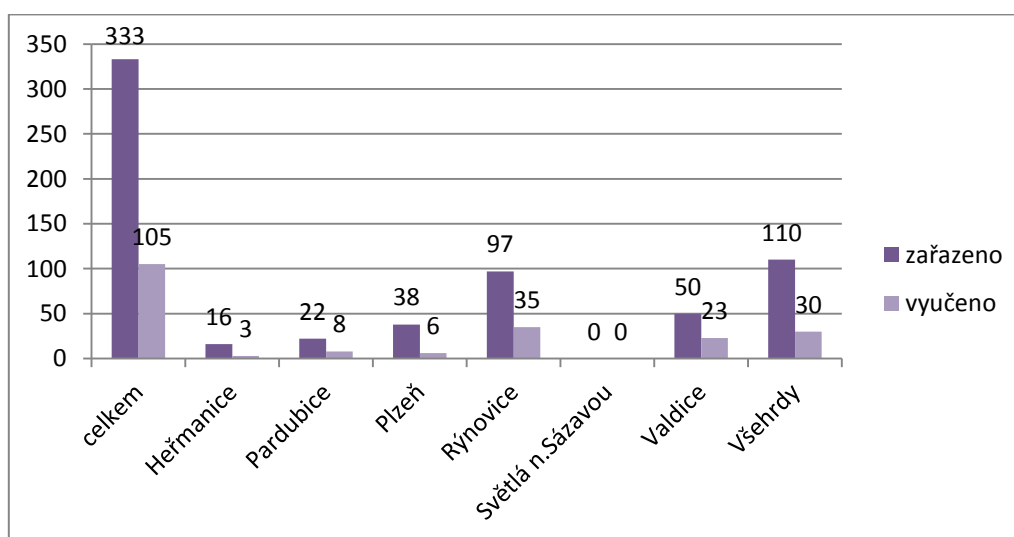
Celkový počet odsouzených	14 301
Počet odsouzených způsobilých k práci	11 688
Zařazeno celkem	7 901
Odsouzení zařazení ve vnitřní režii a vlastní výrobě	2 342
Odsouzení zařazení u podnikatelských subjektů	1 644
Odsouzení zařazení v provozovnách střediska hospodářské činnosti	1 392

Jak můžeme vidět v tabulce č. 11, v roce 2013 došlo k velmi výraznému snížení počtu odsouzených a to o 6 128. Důvodem tohoto rapidního poklesu počtu odsouzených byla

prezidentská amnestie, kterou 1. 1. 2013 udělil tehdejší prezident Václav Klaus. Z 14 301 odsouzených jich bylo 11 688 způsobilých pracovat. Zaměstnáno jich bylo celkem 7 901 odsouzených, což je o téměř 2000 méně než v předchozím roce. Zaměstnanost se však zvýšila na 67,6 %. Tento protiklad je dán právě prezidentskou amnestií, při které bylo propuštěno více nezaměstnaných odsouzených než zaměstnaných. Ve vnitřní režii a vlastní výrobě bylo do práce zařazeno celkem 2 342 vězňů. O 965 méně odsouzených bylo zaměstnáno u podnikatelských subjektů, tj. 1 644. V provozovnách střediska hospodářské činnosti bylo do práce zařazeno 1 392 odsouzených. Největší zaměstnanost v tomto roce vykazovala Věznice Nové Sedlo a to 75 % a Věznice Všehrady a Věznice Vinařice – obě 74 %. Nejmenší zaměstnanost pak byla zaznamenána ve Věznici Jiřice a to 53 %.

5.4.2 Vzdělávací aktivity

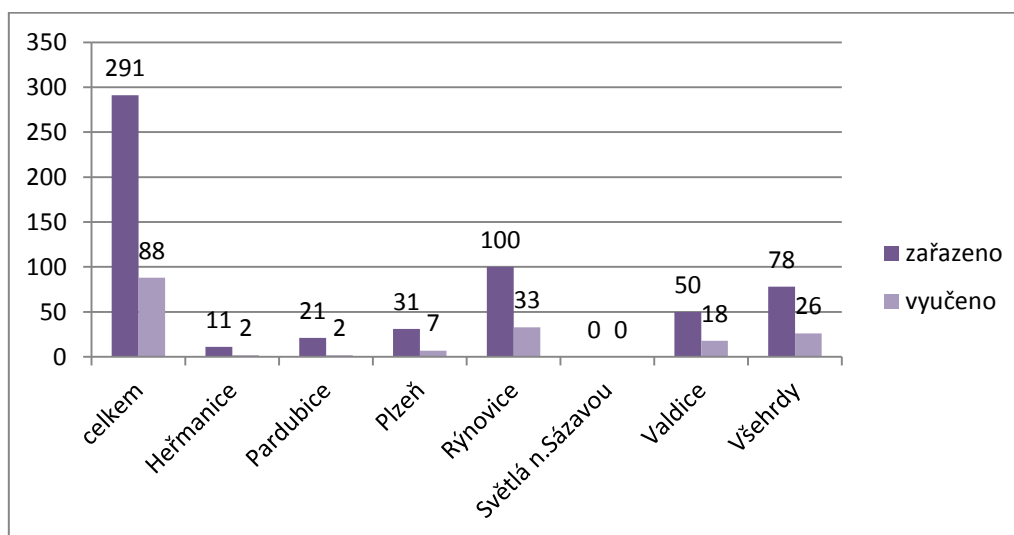
Následující data byla získána pro potřebu diplomové práce na základě e-mailové žádosti podané k vedení Středního odborného učiliště.

Obrázek 2 Graf - Učební obory ve školním roce 2004/2005

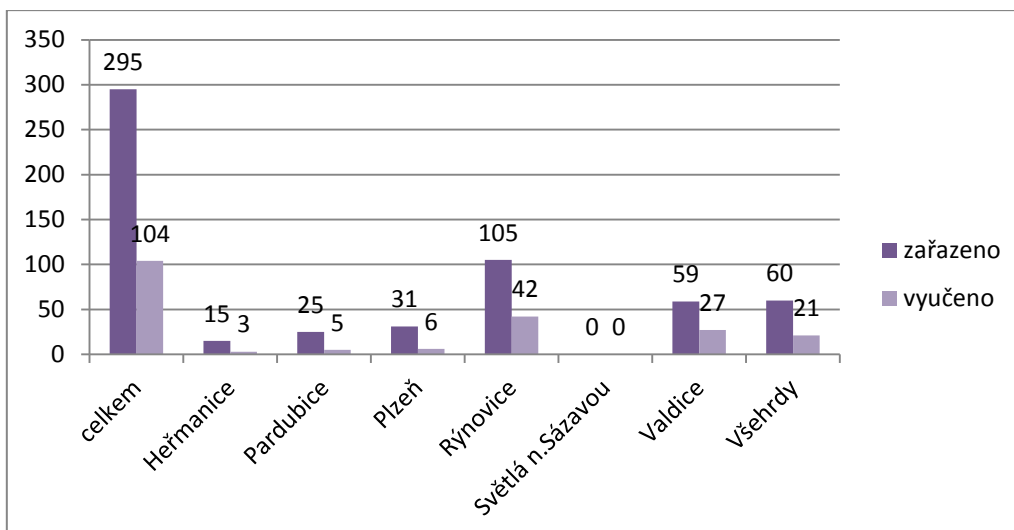
Jak vidíme na obrázku č. 2 ve školním roce 2004/2005 bylo do učebních oborů zařazeno celkem 333 odsouzených. Vyučeno jich bylo 105, tedy 31,5 %. Nejvíce odsouzených bylo do učebních oborů zařazeno ve Věznici Všehrady a to 110. Žádná z odsouzených pak nestudovala ve Věznici Světlá nad Sázavou. Nejvíce vyučených (23) v tomto školním roce zaznamenala Věznice Valdice. Z celkového počtu zařazených

odsouzených (50) se jedná o 46 %. V ostatních vzdělávacích střediscích se počty vyučených pohybovaly v průměru kolem 30 %. Celkem 1156 odsouzených se v tomto školním roce účastnilo vzdělávacích kurzů. Potvrzení o úspěšném absolvování obdrželo 601 z nich (52 %).

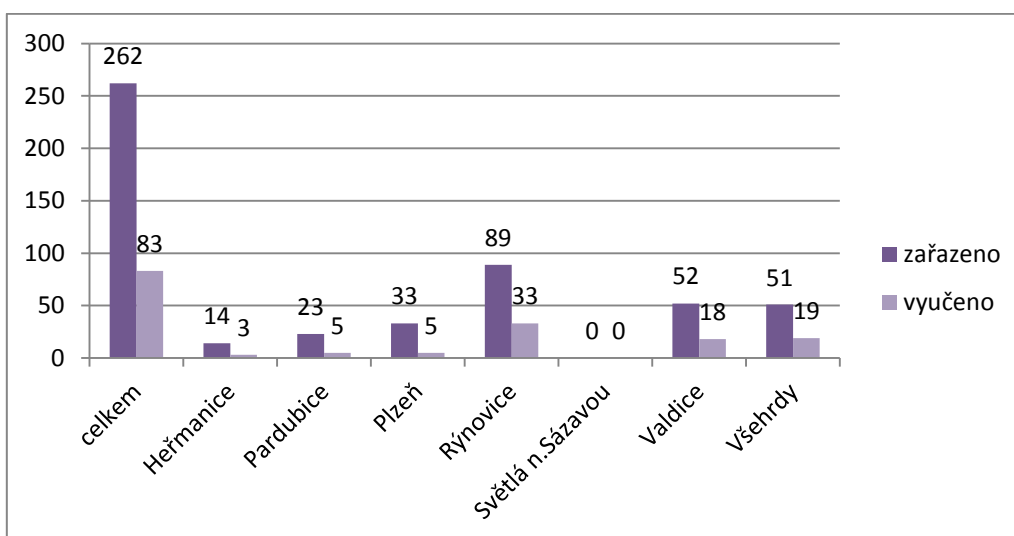
Obrázek 3 Graf - Učební obory ve školním roce 2005/2006

V následujícím školním roce 2005/2006 z celkového počtu 291 odsouzených, kteří byli zařazeni do učebních oborů, získalo výuční list 88 z nich, což je 30,2 %. Největší počet zařazených odsouzených zaznamenala Věznice Rýnovice, kde se učebních oborů účastnilo 100 vězňů. 36 % vyučených tedy nejvíce zaznamenala Věznice Valdice. Nejméně (9 %) pak ve Věznici Heřmanice. V ostatních věznicích se počty vyučených pohybovaly od 18-33 %. Ve Světlé nad Sázavou nebyla do učebního oboru zařazena žádná z odsouzených. 21 jich však bylo zařazeno do oborů ukončených maturitou, kterou na konci roku získala 1 z nich. 5 odsouzených z 12 také získalo maturitu ve Věznici Valdice. Do vzdělávacích kurzů bylo v tomto školním roce zařazeno 1206 odsouzených. Doklad o úspěšném absolvování získalo 53% z nich (637).

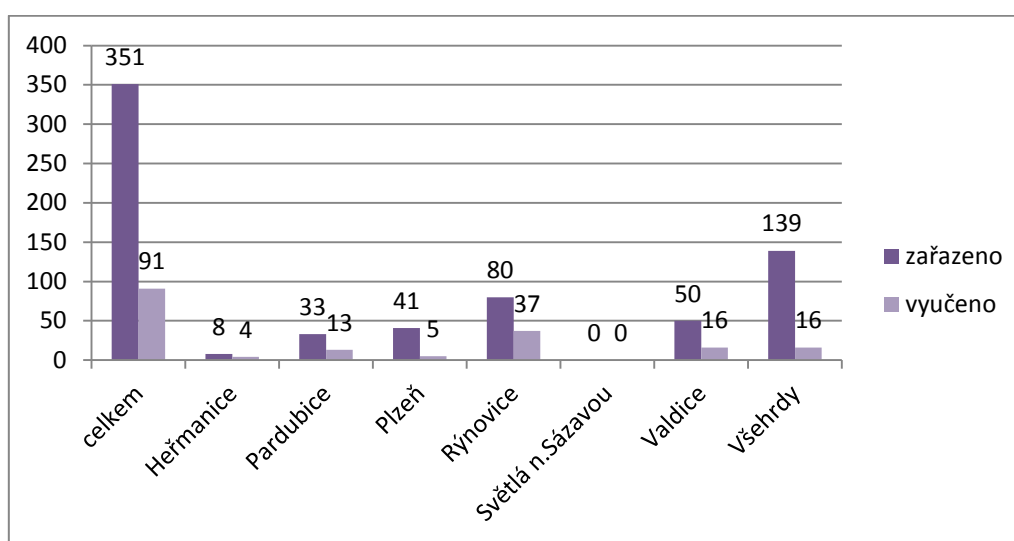
Obrázek 4 Graf - Učební obory ve školním roce 2006/2007

Další graf nám znázorňuje školní rok 2006/2007. Do učebních oborů bylo zařazeno 295 odsouzených. Úspěšné zakončení zvládlo 104 z nich (35 %). Největší počet zařazených bylo ve Věznici Rýnovice - 105. Nejvíce vyučených zaznamenaly Věznice Valdice (45 %) a Věznice Rýnovice (40 %). V ostatních se počty vyučených odsouzených pohybovaly v průměru kolem 25 %. Do oboru ukončeného maturitou byla zařazena 1 odsouzená ve Věznici Světlá nad Sázavou, která ji na konci školního roku získala, a 21 odsouzených ve Věznici Valdice. Zde úspěšně složil maturitní zkoušku 1 z nich. Do vzdělávacích kurzů bylo zařazeno 1 192 odsouzených. Úspěšných bylo 57 % (682 z nich).

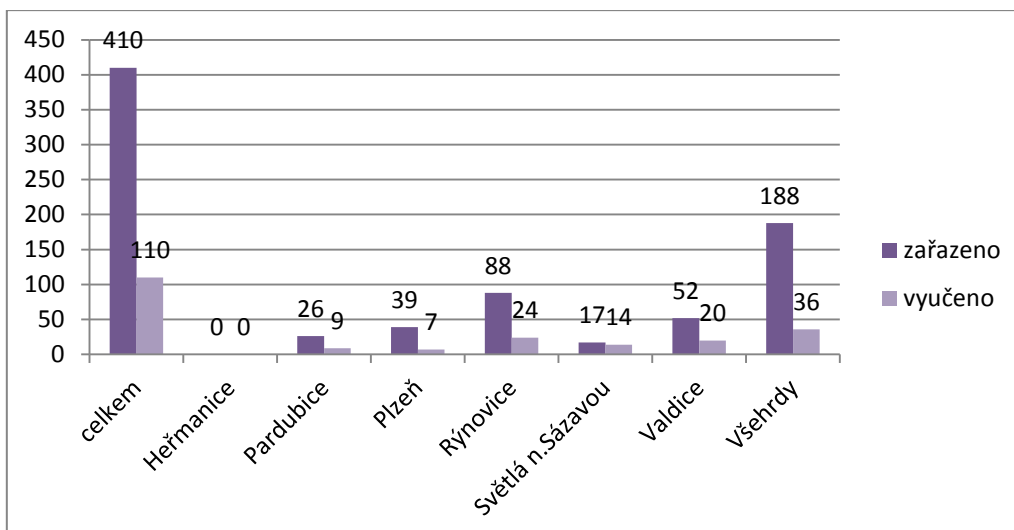
Obrázek 5 Graf - Učební obory ve školním roce 2007/2008

Z grafu je patrné, že ve školním roce 2007/2008 bylo do učebních oborů zařazeno 262 odsouzených. Výuční list jich získalo 83, tedy 32 %. Nejvíce odsouzených- 89 bylo zařazeno ve Věznici Rýnovice, kde jich i nejvíce získalo výuční list a to 37 %, stejně jako ve Věznici Všehrdy. V ostatních věznicích se počty vyučených pohybovaly v průměru kolem 20 %. Ve Věznici Světlá nad Sázavou získaly ze dvou zařazených do maturitního oboru maturitu obě odsouzené. Ve Věznici Valdice mělo tuto možnost 88 odsouzených. Uspěli 4. Do vzdělávacích kurzů bylo tento rok zařazeno 1219 osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Doklad o absolvování pak získalo téměř 60 % z nich (729 odsouzených).

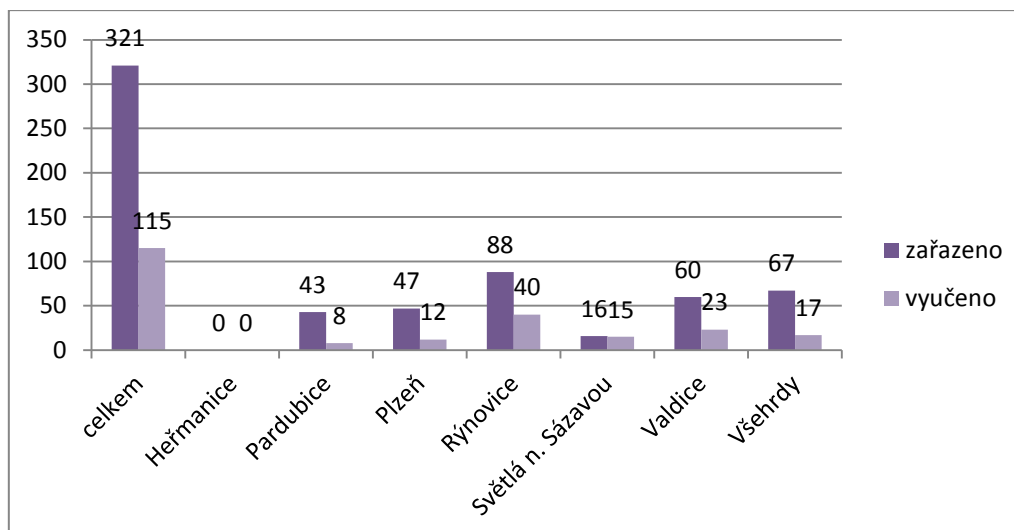
Obrázek 6 Graf - Učební obory ve školním roce 2008/2009

Ve školním roce 2008/2009 bylo do učebních oborů zařazeno celkem 351 odsouzených, což je přibližně o 100 více než v předešlém školním roce. Vyučených jich bylo 91, tedy 26 %. Ve Věznici Všehrdy bylo do učebních oborů zařazeno nejvíce odsouzených a to 139. Vyučeno však bylo pouze 16 odsouzených, tedy 11 %. Největší úspěšnost v počtu vyučených zaznamenala Věznice Heřmanice, a to 50 % a Věznice Rýnovice, kde bylo vyučeno 46 % zařazených. Do žádného učebního oboru nebyla zařazená žádná vězeňkyně ze Světlé nad Sázavou. 3 však měly možnost získat vzdělání ukončené s maturitou a všechny 3 byly úspěšné. Ve Věznici Valdice mělo tuto možnost 18 odsouzených, žádnému z nich se to však nepodařilo. Do vzdělávacích kurzů bylo v tomto roce zařazeno 1 022 odsouzených a osvědčení o úspěšném absolvování získalo téměř 60 % z nich (605 odsouzených).

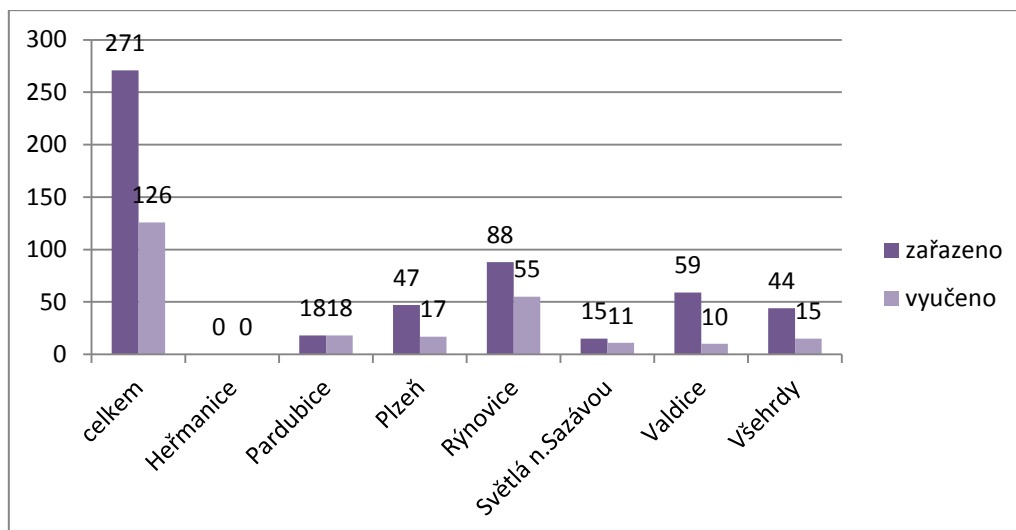
Obrázek 7 Graf - Učební obory ve školním roce 2009/2010

Další graf nám ukazuje zatím největší počet odsouzených zařazených do učebních oborů a to 410 ve školním roce 2009/2010. Vyučeno jich bylo 110, tedy 27 %. Nejvíce odsouzených a téměř polovinu ze všech zařazených bychom v tomto školním roce našli ve Věznici Věhrdy a to 188. Nikdo nebyl zařazen do učebních oborů ve Věznici Heřmanice. Od tohoto školního roku jsou již zařazované také odsouzené z Věznice Světlá nad Sázavou, kde ze 17 zařazených do učebních oborů, získalo výuční list 14 z nich, tedy 82 %. V ostatních věznicích se počty odsouzených, kteří byli vyučeni, pohybovaly v průměru kolem 30 %. Ve Věznici Světlá nad Sázavou měly 2 odsouzené možnost získat maturitu a oběma se to podařilo. Ve Věznici Valdice tuto možnost mělo 18 odsouzených a 16 z nich jich bylo úspěšných, což je 89 %. Do vzdělávacích kurzů bylo tento školní rok zařazeno 1091 odsouzených a osvědčení získalo 56 % (612) odsouzených.

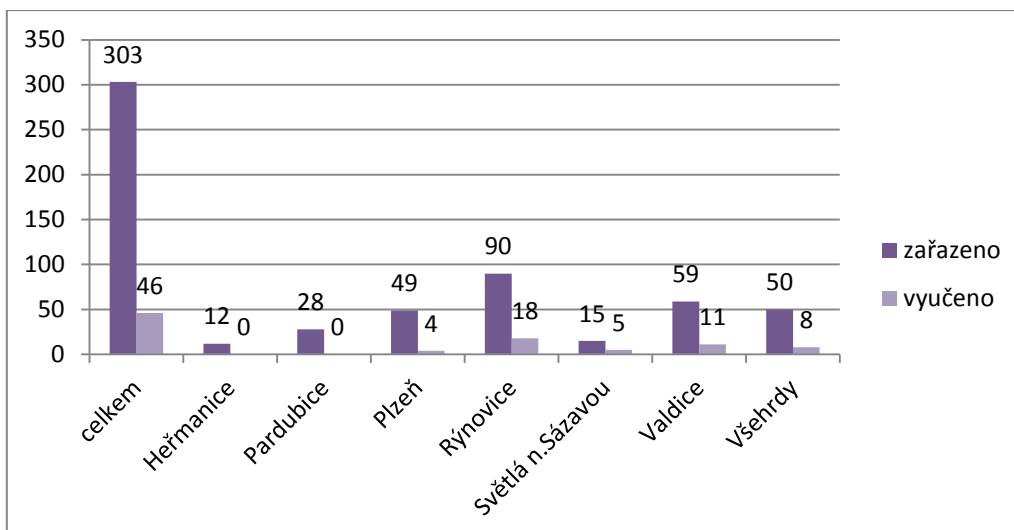
Obrázek 8 Graf - Učební obory ve školním roce 2010/2011

Z grafu je patrné, že ve školním roce 2010/2011 došlo ke snížení počtu odsouzených zařazených do vzdělávacích oborů a to téměř o 100 odsouzených. Celkem jich bylo zařazených 321 a výuční list jich získalo 115, tedy 36 %. Nejvíce odsouzených bylo do učebních oborů v tomto školním roce zařazeno ve Věznici Rýnovice. Žádný z odsouzených pak nebyl zařazen ve Věznici Heřmanice. 94 % vyučených zaznamenala Věznice Světlá nad Sázavou, kde z 16 zařazených odsouzených žen jich výuční list získalo 15 z nich. 45 % vyučených bychom v tomto školním roce našli ve Věznici Rýnovice. V ostatních věznicích se počty vyučených pohybovaly v průměru kolem 28 %. 2 odsouzené byly zařazené do maturitního oboru ve Věznici Světlá nad Sázavou a obě maturitu získaly. Ve Věznici Valdice mělo tuto možnost získat 52 odsouzených. Žádný z nich bohužel maturitu nezískal. Do vzdělávacích kurzů bylo tento školní rok zařazeno 1 271 odsouzených a osvědčení získalo 62 % (788) odsouzených.

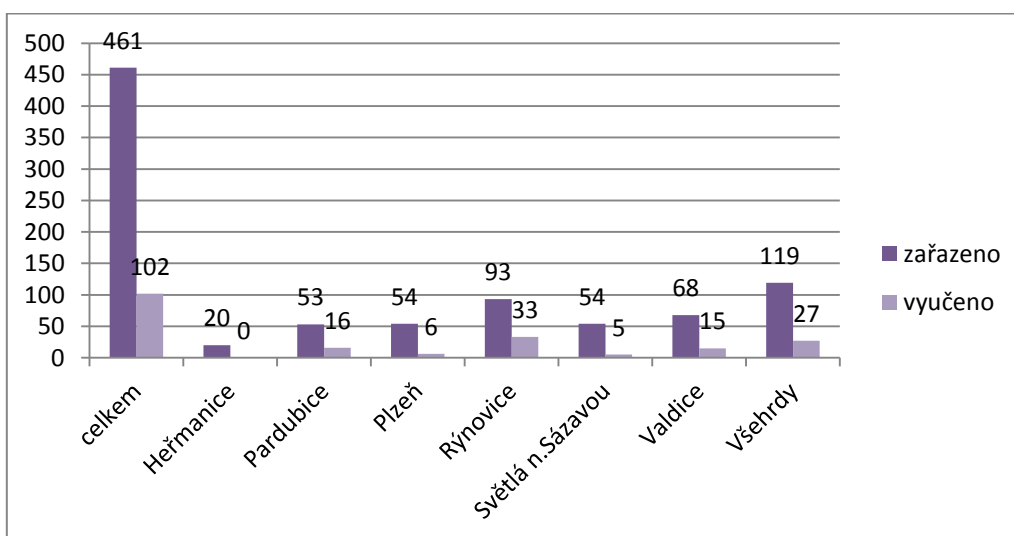
Obrázek 9 Graf - Učební obory ve školním roce 2011/2012

Ve školním roce 2011/2012 počet odsouzených zařazených do učebních oborů opět o něco poklesl a to na číslo 271. Vyučených bylo zaznamenáno 126, tj. 46, 5 %, což je zatím ze všech školních roků největší úspěšnost. Nejvíce odsouzených bylo v tomto školním roce do učebních oborů zařazeno ve Věznici Rýnovice a to 88. Žádný z odsouzených nebyl zařazen ve Věznici Heřmanice. 100 % vyučených odsouzených zaznamenala Věznice Pardubice. Z 18 zařazených jich všech 18 získalo výuční list. Nejméně vyučených bychom našli ve Věznici Valdice a to 17 %. V průměru 50 % odsouzených bylo vyučeno v ostatních věznicích. Možnost získat maturitní vysvědčení měla 1 odsouzená ve Věznici Světlá nad Sázavou a byla úspěšných. Žádný odsouzený maturitu nezískal ve Věznici Valdice, přičemž tuto možnost mělo 21 z nich. Do vzdělávacích kurzů bylo v tomto školním roce zařazeno 1 244 odsouzených a úspěšně je absolvovalo 60 % (747) odsouzených.

Obrázek 10 Graf - Učební obory ve školním roce 2012/2013

Z obrázku č. 10 je patrné, že v následujícím školním roce došlo k mírnému nárůstu odsouzených, kteří byli zařazeni do učebních oborů, avšak počet vyučených výrazně klesl a to na 15 %. Nejvíce zařazených (90) bychom ve školním roce 2012/2013 našli ve Věznici Rýnovice. Nejméně (12) pak ve Věznici Heřmanice, kde se žádnému ze zařazených odsouzených nepodařilo výuční list získat. Ani jeden z odsouzených (z 28 zařazených) nebyl vyučen ve Věznici Pardubice. Nejvíce vyučených zaznamenala Věznice Světlá nad Sázavou a to 33 %. V ostatních věznicích se počty vyučených pohybovaly v průměru jen kolem 16 %. Ve Věznici Valdice získalo 16 odsouzených maturitu, což je z 20 zařazených do oboru s maturitou 80 %. Do vzdělávacích kurzů bylo zařazeno o 200 odsouzených méně než v předchozím školním roce a to 1 008. Úspěšných bylo 53 % (537) odsouzených.

Obrázek 11 Graf - Učební obory ve školním roce 2013/2014

Ve školním roce 2013/2014 došlo k výraznému nárůstu počtu odsouzených, kteří byli zařazeni do učebních oborů, a to téměř o 160. Zařazeno jich tedy bylo celkem 461. Vyučených bylo 102, tj. 22 %. Nejvíce odsouzených bylo zařazeno do učebních oborů ve Věznici Všehrdy a to 119. V této věznici tak došlo ke dvojnásobnému zvýšení počtu odsouzených, kteří měli možnost získat vyučení. K výraznému nárůstu došlo také ve Věznici Pardubice a Věznici Světlá nad Sázavou. Nejvíce vyučených a to 33 % zaznamenala Věznice Rýnovice. Nejméně tj. 9 % poté Věznice Světlá nad Sázavou. V ostatních věznicích se počty vyučených pohybovaly v průměru kolem 20 %. 1 odsouzený měl možnost získat maturitu ve Věznici Valdice, přičemž byl úspěšný. Do vzdělávacích kurzů bylo v tomto školním roce zařazeno 1 123 odsouzených a úspěšně zvládlo zakončení 45 %.

5.4.3 Strukturované rozhovory

Jak bylo uvedeno výše, doplněním analýzy pracovních a vzdělávacích složek programů zacházení jsou strukturované rozhovory s odbornými zaměstnanci Vězeňské služby ČR, jejichž cílem je zjistit jejich pohled na tyto aktivity programů zacházení, co si o nich myslí a co by případně změnili. Po úvodním seznámení, kdy byla položena otázka zjišťující věk, délku zaměstnání u Vězeňské služby ČR a pracovní pozici, bylo položeno 8 následujících otázek:

- Jak hodnotíte vývoj zaměstnávání v posledních letech?
- Co by podle Vašeho názoru přispělo ke zvýšení počtu zaměstnávaných vězňů?
- Setkáváte se spíše se zájmem či nezájmem odsouzených o zařazení do pracovních aktivit?
- Jsou odsouzení, kteří jsou zařazeni do pracovních programů ukázněnější?
- Jak hodnotíte vzdělávání odsouzených? Na jaké je úrovni?
- Myslíte si, že u odsouzených mladšího věku, kteří absolvují učební obory, je menší pravděpodobnost recidivy trestné činnosti po propuštění?
- Považujete pracovní a vzdělávací aktivity za nejdůležitější při práci s odsouzenými?
- Co byste změnil v postupech při zacházení s odsouzenými?

Pro zpracování výsledků jsem použila metodu konstantní komparace, která je charakteristická tím, že získané údaje výzkumník třídí, porovnává a hledá podobné znaky ale i rozdíly. (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 223)

Pro možné porovnání, jsou po prvotním setřídění textů, data rozřazena do jednotlivých tematických okruhů:

- osoba odborného pracovníka Vězeňské služby ČR
- odsouzení a pracovní aktivity
- vývoj zaměstnávání odsouzených
- návrh na zvýšení zaměstnanosti odsouzených
- úroveň vzdělávání
- spojitost získaného vzdělání a možné recidivy
- stupeň důležitosti pracovních a vzdělávacích aktivit
- změna v postupech při zacházení s odsouzenými

Respondent A

Osoba odborného pracovníka Vězeňské služby ČR

Muž, vychovatel, 44 let, 23 let u Vězeňské služby ČR

Odsouzení a pracovní aktivity

Dle respondenta mají odsouzení velký zájem pracovat, aby mohli splácet své dluhy (např. alimenty či jiné pohledávky). Někteří z odsouzených peníze dokonce zasílají své rodině. Ti odsouzení, kteří jsou zařazeni do pracovních programů, jsou ukázněnější, jelikož mají celý den rozložený do intervalů.

Vývoj zaměstnávání odsouzených

Respondent poukazuje na zvýšení dlouhodobé průměrné zaměstnanosti po amnestii 1. 1. 2013 díky propuštění téměř 6 500 odsouzených. Měla by se podle něho zvýšit důslednost při vykazování odsouzených zařazených do pracovních programů. V současné době, kdy se vykazují odsouzení, kteří mají pracovní zařazení na 4 hodiny, se jedná o jakousi „hru s čísly“.

Návrh na zvýšení zaměstnanosti odsouzených

Větší pravomoc ředitelů věznic v zaměstnávání odsouzených. Více potenciálních zaměstnavatelů, kterým se díky odměnám pro odsouzené, vyplatí je zaměstnat.

Odsouzení poté mají motivaci v odměnách a větší vyhlídky pro podmíněné propuštění a následném zařazení do společnosti.

Úroveň vzdělávání

Je dle respondenta podmíněno zájmem jednotlivce a typem zvoleného programu.

Spojitosť získaného vzdělání a možné recidivy

Ano. Je dle respondenta menší pravděpodobnost recidivy trestné činnosti po propuštění u odsouzených mladšího věku, kteří absolvují učební obory. Mají pracovní návyky a tedy větší šanci uplatnění na trhu práce.

Stupeň důležitosti pracovních a vzdělávacích aktivit

Tyto dvě složky programu zacházení považuje respondent za nejdůležitější.

Změna v postupech při zacházení s odsouzenými

Větší kontakt zaměstnanců s odsouzenými. Dle respondenta by se nemělo jednat pouze o „papírové vykazování“, ale vychovatel by měl být přirozenou autoritou a měl by využívat svých odborných schopností.

Respondent B

Osoba odborného pracovníka Vězeňské služby ČR

Muž, speciální pedagog, 47 let, 19 let u Vězeňské služby ČR

Odsouzení a pracovní aktivity

Dle respondenta je zájem odsouzených velký, až 90 % odsouzených má zájem pracovat. Odsouzení zařazení do práce jsou ukázněnější.

Vývoj zaměstnávání odsouzených

I přesto, že se Vězeňská služba České republiky snaží zaměstnat co nejvíce odsouzených, procenta zaměstnanosti příliš nestoupají.

Návrh na zvýšení zaměstnanosti odsouzených

Respondent navrhuje více státních zakázek a zákon, který by některým podnikatelským subjektům nařizoval odsouzené zaměstnávat.

Úroveň vzdělávání

Dle respondenta by se mohla zlepšit a to např. díky vzniku více vzdělávacích středisek, které by měla Vězeňská služba ČR mít, aby si odsouzení s pouze základním vzděláním měli možnost ho doplnit.

Spojitosť získaného vzdělání a možné recidivy

Respondent si nemyslí, že u odsouzených mladšího věku, kteří absolvují učební obor, je menší pravděpodobnost recidivy trestného činnosti. Odsouzení mladšího věku jsou

podle jeho názoru náchylní k získání záporných zkušeností, kterých ve výkonu trestu získají mnoho.

Stupeň důležitosti pracovních a vzdělávacích aktivit

Tyto dvě složky programu zacházení považuje respondent za nejdůležitější.

Změna v postupech při zacházení s odsouzenými

Respondent je pro, aby co nejvíce odsouzených denně docházelo do zaměstnávání nebo se vzdělávalo, aby se zpřísnil režim ve věznicích a nepřistupovalo se tzv. humanizaci vězenství. Rovněž požaduje státem vytvořené podmínky pro odsouzené, kteří jsou propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody (např. možnost ubytování, dočasné zmrazení dluhů apod.)

Respondent C

Osoba odborného pracovníka Vězeňské služby ČR

Muž, pedagog volného času, 55 let, 15 let u Vězeňské služby ČR

Odsouzení a pracovní aktivity

Odsouzení mají dle respondenta spíše zájem pracovat než nepracovat. Ti, odsouzení, kteří jsou zařazeni do práce, jsou ukázněnější z několika důvodů (výdělek, méně času).

Vývoj zaměstnávání odsouzených

Dle respondenta je neustálá snaha všech pracovníků docílit co největšího počtu zaměstnaných vězňených osob.

Návrh na zvýšení zaměstnanosti odsouzených

Respondent navrhuje, aby se stát více podílel na vyhledávání podnikatelských subjektů, které by zaměstnávali jedince ve výkonu trestu odnětí svobody.

Úroveň vzdělávání

Je na velmi dobré úrovni jak ve vzdělávacích střediskách, tak v rámci programů zacházení.

Spojitosť získaného vzdělání a možné recidivy

Ano. Respondent si myslí, že je menší pravděpodobnost recidivy trestné činnosti po propuštění u odsouzených mladšího věku, kteří absolvují ve výkonu trestu učební obory.

Stupeň důležitosti pracovních a vzdělávacích aktivit

Tyto dvě složky programu zacházení považuje respondent za nezastupitelný faktor v působení na odsouzené.

Změna v postupech při zacházení s odsouzenými

Žádná.

Respondent D

Osoba odborného pracovníka Vězeňské služby ČR

Muž, vedoucí samostatného referátu zaměstnávání vězňených osob, 48 let, 25 let u Vězeňské služby ČR

Odsouzení a pracovní aktivity

Dle respondenta je zaznamenáván zájem o práci. Nezájem je spíše výjimečný. Pracovní zařazení je dle něho předpokladem pro odpovědnost a kázeň vězňů.

Vývoj zaměstnávání odsouzených

Respondent uvedl, že v posledních letech docházelo k mírnému nárůstu zaměstnanosti odsouzených. Podotkl také, že výrazným faktorem, který ovlivnil zaměstnanost, byla prezidentská amnestie 1. 1. 2013.

Návrh na zvýšení zaměstnanosti odsouzených

Více pracovních míst uvnitř areálu věznice. Dle respondenta je totiž největší problém zaměstnávat odsouzené, kteří nesplňují podmínky pro udělení volného pohybu mimo areály věznic.

Úroveň vzdělávání

Za vysoce pozitivní považuje respondent školská střediska, která jsou v některých věznicích zřízena.

Spojitosť získaného vzdělání a možné recidivy

Ano. Je dle respondenta menší pravděpodobnost recidivy trestné činnosti po propuštění u odsouzených mladšího věku, kteří absolvují učební obory. Po absolvování učebního oboru mají předpoklady pro větší uplatnění na trhu práce.

Stupeň důležitosti pracovních a vzdělávacích aktivit

Pracovní a vzdělávací aktivity jsou pro kultivaci osobnosti nejdůležitější.

Změna v postupech při zacházení s odsouzenými

Změna v legislativě. Respondent uvedl, že v některých případech jsou na vězňené osoby aplikovány předpisy, které se vztahují pro civilní sféru, což je zbytečné omezení.

Respondent E

Osoba odborného pracovníka Vězeňské služby ČR

Muž, vychovatel, 42 let, 19 let u VSČR

Odsouzení a pracovní aktivity

Dle respondenta má většina odsouzených zájem pracovat, ti co jsou do práce zařazeny, jsou jednoznačně ukázněnější (nemají čas na vymýšlení nekalostí)

Vývoj zaměstnávání odsouzených

Respondent uvedl, že zaměstnávání má vzestupnou tendenci.

Návrh na zvýšení zaměstnanosti odsouzených

Více podnikatelských subjektů ochotných zaměstnávat vězně.

Úroveň vzdělávání

Dle respondenta dostatečná.

Spojitosť získaného vzdělání a možné recidivy

Ano, je zde šance menší pravděpodobnosti recidivy trestné činnosti po propuštění u odsouzených mladšího věku, kteří absolvují učební obory. Dle respondenta je však otázkou, nakolik se člověk, který započal kriminální kariéru, bude chtít žít poctivě.

Stupeň důležitosti pracovních a vzdělávacích aktivit

Pracovní a vzdělávací spolu se zájmovými a terapeutickými aktivitami považuje za nejdůležitější.

Změna v postupech při zacházení s odsouzenými

Zavedení specializovaných terapeutických oddělení do všech věznic. Respondent upozornil na statistiku, která hovoří o snížení recidivy trestné činnosti u vězňů, kteří prošli terapeutickým oddělením (až o jednu třetinu proti odsouzeným propuštěným z běžného výkonu trestu).

Shrnutí získaných informací

V některých odpovědích se odborní zaměstnanci shodli, v jiných nikoliv. Stejně či podobné znaky jsem našla v odpovědích na 4 otázky. Tyto odpovědi přinesly následující zobecnění:

Odsouzení mají zájem pracovat.

Všech 5 respondentů uvedlo, že odsouzení mají poměrně velký zájem pracovat.

Odsouzení zařazení do pracovních programů jsou ukázněnější.

Všichni respondenti se shodli na tom, že odsouzení zařazení do pracovních programů jsou ukázněnější.

Ke zvýšení zaměstnanosti odsouzených by přispělo více podnikatelských subjektů ochotných zaměstnávat vězně.

Na otázku, co by přispělo ke zvýšení zaměstnanosti, odpovídali respondenti velmi podobně. Ke zvýšení zaměstnanosti by přispělo více firem, které by zaměstnávali odsouzené. V jejich hledání by mohl pomoci stát, či by přímo některým z nich nařizoval odsouzené zaměstnávat. Jeden respondent také zdůraznil vytváření pracovních míst uvnitř areálů věznic.

Pracovní a vzdělávací aktivity programů zacházení jsou při práci s odsouzenými nejdůležitější.

Všichni odborní zaměstnanci se v odpovědi shodli. Považují pracovní a vzdělávací složky programů zacházení za nejdůležitější. Jeden z nich k nim však ještě dodal zájmové a terapeutické.

V ostatních odpovědích jsem našla rozdílné znaky. Liší v následujících tématech:

Vývoj zaměstnávání odsouzených

Dva respondenti uvedli, že zaměstnávání odsouzených má vzestupnou tendenci. Jeden respondent uvedl, že procenta zaměstnanosti příliš nestoupají, ač je veliká snaha pracovníků Vězeňské služby ČR zaměstnávat co nejvíce vězňů. S tím souhlasí i další respondent. Jeden respondent zmínil ovlivnění průměrné dlouhodobé zaměstnanosti prezidentskou amnestií a důslednější vykazování zaměstnaných odsouzených.

Úroveň vzdělávání

Tři respondenti uvedli, že je na dobré úrovni. Jeden respondent uvedl, že by se mohla zlepšit a to především díky zřízení dalších vzdělávacích středisek. Jeden respondent uvedl, že úroveň závisí vždy na zájmu jednotlivce.

Spojitosť získaného vzdělání a možné recidivy

Čtyři respondenti si myslí, že je menší pravděpodobnost recidivy trestné činnosti u mladších odsouzených, kteří ve výkonu trestu absolvují učební obory a to především z důvodu větší šance pro uplatnění na trhu práce. Pátý respondent však uvedl, že zde spojitost není, protože tato skupina odsouzených je náchylná na negativní zkušenosti, které během výkonu trestu získají od starších.

Změna v postupech při zacházení s odsouzenými

Každý z respondentů navrhoval jiné změny. Jeden respondent by neměnil v postupech nic. Jeden respondent je pro větší kontakt s odsouzenými, aby nešlo pouze o „papírové vykazování“. Jeden respondent navrhuje zavedení terapeutických oddělní do všech věznic, z důvodu snížení recidivy u odsouzených, kteří tímto oddělením prošli. Jeden respondent je pro zpřísnění režimu ve věznicích, upouštění od tzv. humanizace vězeňství a pro státem stanovené odpovídající podmínky pro jedince, kteří opustili výkon trestu. Pátý respondent zmínil úpravu legislativy, aby nebyly na odsouzené aplikovány předpisy vztahující se na civilní sféru.

5.5 Závěr výzkumného šetření

Výzkumné šetření mělo za cíl zmapovat pracovní a vzdělávací aktivity programů zacházení za posledních deset let pomocí analýzy statistických údajů. Údaje byly získávány ze statistických ročenek a výročních zpráv Vězeňské služby České republiky. Data o vzdělávacích aktivitách byla poskytnuta pro potřebu diplomové práce vedením středního odborného učiliště na základě e-mailové žádosti. Doplňující částí výzkumného šetření byla metoda rozhovoru. Celkem bylo provedeno pět rozhovorů s odbornými zaměstnanci Vězeňské služby České republiky. Jejich cílem bylo zjistit, co si o pracovních a vzdělávacích aktivitách myslí, co by případně změnili.

První část výzkumného šetření mapovala pracovní aktivity. Data byla setříděna a znázorněna pomocí tabulek. Každá tabulka představovala jednotlivý rok, který byl také slovně okomentován. Bylo potvrzeno, že se počty odsouzených za posledních 10 let výrazně zvýšily. V roce 2004 bylo celkem 15 074 odsouzených, v roce 2012 jich bylo o více než 5 000 více, tedy 20 429 odsouzených. Záměrně neuvádím poslední rok, který byl součástí šetření a to rok 2013. Zde sice došlo ke snížení počtu vězňů, a to výrazným způsobem, ale příčinou byla amnestie, kterou 1. 1. 2013 vyhlásil tehdejší prezident Václav Klaus. Bylo propuštěno přes 6 000 vězňů. S narůstajícím počtem vězňů však jejich zaměstnanost postupně rostla. V letech 2004 až 2006 se pohybovala kolem 46 %. K výraznému nárůstu došlo v roce 2007, kdy zaměstnanost stoupla na 59, 2 % a v roce 2008 dokonce překročila 60% hranici. V letech 2009 až 2012 se pak zaměstnanost pohybovala v průměru kolem 59, 5 %. K nárůstu došlo v roce 2013. V tomto roce byla zaměstnanost nejvyšší za posledních 10

mapovaných let a to 67, 6 %. Příčinou byla již zmíněná amnestie, díky které bylo propuštěno velké množství nezaměstnaných odsouzených. Vězeňská služba ČR bohužel zatím nezveřejnila informace z roku 2014. Nemůžu tedy porovnat, zda a o kolik se případně zaměstnanost změnila.

Se zvyšujícím počtem odsouzených se zvyšovaly počty zaměstnaných odsouzených ve vnitřní režii a vlastní výrobě. To přisuzuji předpokladu, že čím více odsouzených, tím je jich více potřeba pro každodenní chod věznice. Do roku 2009 se také dařilo zvyšovat počty odsouzených zařazených do práce u podnikatelských subjektů. V roce 2008 firmy zaměstnaly 2 762, což bylo nejvíce za posledních 10 let. V roce 2009 došlo k poklesu o téměř 300 odsouzených. To mohlo být dáno zánikem některé z firem zaměstnávající odsouzené. V roce 2010 došlo opět k nárůstu počtu odsouzených, kteří byli zaměstnáváni u podnikatelských subjektů, v roce 2011 opět k poklesu a v roce 2012 byl zaznamenán nárůst. Tyto výkyvy byly pravděpodobně zapříčiněné zánikem firem a následnému rozšíření spolupráce s dalšími podnikatelskými subjekty.

Ve středisku hospodářské činnosti byl do roku 2009 také zaznamenán růst počtu odsouzených, kteří byli na toto pracoviště zařazováni. V roce 2009 došlo ke snížení, ale v roce 2010 se počty opět zvýšily. Nejméně zaměstnaných odsouzených ve středisku hospodářské činnosti bylo od roku 2004 v roce 2011 a to 1 169 odsouzených. V následujícím roce však došlo k opětovnému nárůstu. Změny přisuzuji většímu či menšímu zájmu zakázek, či rušení těchto středisek z kapacitních důvodů věznic.

Dlouhodobě nejvyšší zaměstnanost vykazují Věznice Břeclav, Věznice Znojmo či Věznice Stráž pod Ralskem. Věznice Vinařice a Věznice Heřmanice se naopak potýkají s největší nezaměstnaností. Zaměstnanost odsouzených je ovlivňována řadou faktorů. Mezi faktory, které zaměstnanost ovlivňují, můžeme zařadit region, ve které se věznice nachází, kategorii věznice, prostorové možnosti či odbornou kvalifikaci odsouzených.

Druhá část výzkumného šetření mapovala některé vzdělávací aktivity. Zde bylo posledních 10 školních roků znázorněno graficky a následně slovně okomentovány. Od školního roku 2004/2005 do roku 2007/2008 se do učebních oborů zařazovalo průměrně 295 odsouzených. Počty vyučených se pohybovaly v průměru kolem 32 %. Ve školním roce 2008/2009 bylo do učebních oborů zařazeno 351 odsouzených a v následujícím roce 2009/2010 dokonce 410. Úspěšných absolventů však bylo zaznamenáno pouze 26 a 27 %. V roce 2010/2011 bylo vyučeno celkem 36 % odsouzených a o rok později

dokonce 46 %. Školní rok 2011/ 2012 byl tak neúspěšnějších za posledních 10 let, co se týče počtu vyučených odsouzených. Bohužel v následujících letech počty úspěšných absolventů učebních oborů výrazně klesly. Ve školním roce 2012/2013 bylo vyučeno pouze 15 % a ve školním roce 2013/2014 22 %.

Nejvíce vyučených za posledních 10 let zaznamenala Věznice Rýnovice. Do školního roku 2009/2010 nebyly do učebních oborů zařazovány odsouzené ženy ve Věznici Světlá nad Sázavou. Ve školním roce 2009/2010 až v roce 2011/2012 nebyli žádní odsouzení zařazeni ve Věznici Heřmanice. Od školního roku 2005/2006 měli možnost odsouzení muži ve Věznici Valdice a odsouzené ženy ve Věznici Světlá nad Sázavou získat maturitu. Celkem se to podařilo 55 z nich. Z informací, které mi byly poskytnuty vedením středního odborného učiliště, je zřejmé, že od nynějšího školního roku se již vzdělání s maturitou bohužel odsouzeným neposkytuje.

Počty úspěšných absolventů vzdělávacích kurzů se v posledních deseti letech pohybují v průměru kolem 56 %.

Doplněním výzkumného šetření byly rozhovory s odbornými zaměstnanci Vězeňské služby ČR. Ti se shodli na tom, že pracovní a vzdělávací aktivity programů zacházení jsou při zacházení s odsouzenými nejdůležitější. Co je důležité zmínit je fakt, že většina odsouzených má zájem ve výkonu trestu pracovat, což může veřejnost značně překvapit. Snahou všech pracovníků je zařadit do práce co nejvíce odsouzených. Procenta zaměstnanosti mírně stoupají, dva respondenti však připomněly, proč došlo k výraznému zvýšení zaměstnanosti v roce 2013. Důvodem byla prezidentská amnestie. Počty zaměstnaných vězňů by se dle respondentů jednoznačně zvýšily, pokud by bylo více podnikatelských subjektů, které by byly ochotné odsouzené zaměstnávat. V tom by mohl pomoci stát, který by tuto povinnost některým firmám nařizoval. Důležité je však neopomínat potřebu nových pracovních míst uvnitř areálů věznic a to pro ty odsouzené, kteří nesplňují podmínky volného pohybu mimo areály. Pro zařazování do práce je často nutná odborná kvalifikace. Respondenti uvedli, že vzdělávání je na dobré úrovni. Souhlasím s tvrzením, že by se však mohlo ještě zlepšit a to díky zřízení více školských vzdělávacích středisek v dalších věznicích. Většina respondentů si také myslí, že by mohla být souvislost mezi vyučenými odsouzenými mladšího věku a recidivou trestné činnosti. Pokud má odsouzený možnost doplnit si ve výkonu trestu odnětí svobody vzdělání, má větší šanci na uplatnění na trhu práce a tím se snižuje pravděpodobnost

recidivy trestné činnosti. Nelze však opomínat skutečnost, že je tato skupina náchylná na pochycení negativních vlivů od starších odsouzených a je otázkou, zda se po propuštění z výkonu trestu budou chtít poctivě žít.

Na základě výzkumného šetření jsem dospěla k názoru, že je i nadále třeba snažit se o co největší zaměstnanost odsouzených, která v posledních letech měla mírně stoupající tendenci, a nedocházelo k výraznému snižování. Jelikož počty odsouzených neustále stoupají, je třeba se do budoucna zaměstnaností odsouzených více zabývat a to především ze strany státu. Odsouzení, kteří jsou zařazováni do práce, jsou ve výkonu trestu ukázněnější a získávají pracovní návyky, které jsou nezbytné pro další život na svobodě. Je důležité umožnit většímu počtu odsouzených doplnit si vzdělání, kterým většině z nich chybí. Pomoci by mohlo zřízení nových vzdělávacích středisek v dalších věznicích. Ač úspěšnost vyučených není příliš vysoká, věřím, že i ve věznicích, kde vzdělávací střediska nejsou, by se našlo mnoho odsouzených, kteří by si touto cestou mohli vzdělání doplnit a mít tak snazší pozdější život na svobodě.

Závěr

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma, které je v dnešní době aktuální. Bohužel trestných činů neustále přibývá, věznice se plní a proto je třeba tématům z oblasti z vězeňství věnovat pozornost. Práce měla za cíl blíže čtenáře seznámit s problematikou programů zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice a zmapovat jejich dvě důležité složky – pracovní a vzdělávací aktivity za posledních deset let. Cíle se podařilo dosáhnout.

V teoretické části byla nejprve popsána Vězeňská služba České republiky, její úkoly, organizační struktura a její pracovníci. Dále bylo pojednáno o vývoji v přístupu a péči o jedince s poruchou chování. Druhá kapitola se zaměřovala na trest odnětí svobody. Zmíněny byly alternativní tresty a poté již samotný trest odnětí svobody, jeho účel a funkce. Součástí kapitoly je charakteristika vězeňských zařízení a uvedeny byly také psychologické aspekty vězňů. Práce se zabývala samotnými programy zacházení. Byly blíže představeny jejich jednotlivé složky, uvedeny příklady a způsob vyhodnocování. Poslední kapitola teoretické části přiblížila činnosti, které vykonávají odborní zaměstnanci veřejné služby podílející se jakýmkoli způsobem na programech zacházení.

Cílem empirické části diplomové práce bylo zmapovat pracovní a vzdělávací aktivity programů zacházení za posledních 10 let pomocí statistických údajů zveřejňovaných Vězeňskou službou České republiky. Doplněním této analýzy byla zvolena metoda rozhovoru. Celkem proběhlo pět rozhovorů s odbornými zaměstnanci Vězeňské služby České republiky. Rozhovory přinesly zajímavé odpovědi, navrhované případné změny i názory na tyto aktivity.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že ač počty odsouzených stoupají, i zaměstnanost odsouzených v posledních deseti letech mírně stoupala, případně se udržovala na stejných hodnotách. Výrazně stoupla v roce 2013 a to z důvodu prezidentské amnestie. Odborní zaměstnanci Vězeňské služby České republiky se shodli, že ke zvýšení zaměstnanosti by výrazně mohl přispět stát. Počty úspěšných odsouzených zařazovaných do učebních oborů za posledních deset let kolísaly, ale v průměru se pohybovaly kolem 30 %. Je zřejmé, že pracovní a vzdělávací aktivity programů zacházení patří k nejdůležitějším, proto je nezbytné jim i nadále věnovat dostatečnou pozornost.

Podstatou výkonu trestu není „pouze“ odnětí svobody, ale snaha pomoci pachatelům trestné činnosti s jejich reintegrací a návratu do společnosti po ukončení trestu odnětí svobody. A právě to, je hlavním úkolem programu zacházení.

Diplomová práce hlouběji nastínila problematiku programů zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice.

Seznam použitých zdrojů

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8.

Duchovní služba ve věznicích v ČR. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/duchovni-sluzba-1287/zakladni-informace/english-summary-prison-pastoral-care-6573>

Evropská vězeňská pravidla. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006. ISSN 1213-9297.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Sociální ochrana*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. ISBN 80-85981-36-X.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-101-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-213-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*, Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-475-3.

Evropská vězeňská pravidla. In: *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, Příloha. ISSN 1213-9297.

FISHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Praha: GradaPublishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

GREPP - výchovně vzdělávací program pro pachatele odsouzené za trestné činy násilí na dětech. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2013 [cit. 2014-12-03].

Dostupné z: [http://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo-81/informacniservis 1598/aktuality-390/grepp-vychovne-vzdelavaci-program-pro-pachatele-odsouzene-za-trestne-ciny-nasili-na-detech](http://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo-81/informacniservis%201598/aktuality-390/grepp-vychovne-vzdelavaci-program-pro-pachatele-odsouzene-za-trestne-ciny-nasili-na-detech)

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN 80-86708-30-6.

HÜTNEROVÁ, Radoslava. Zaměstnávání vězněných osob v České republice. *České vězeňství*. 2007, roč. 15, č. 3.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: GradaPublishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. In: *Ministerstvo vnitra České Republiky* [online]. 2013 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: [www.mvcr.cz/... /informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx](http://www.mvcr.cz/.../informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx)

Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005.

KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpouza deprivantů*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901776-8-9.

KÝR, Aleš. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. Praha: GŘ VS ČR, 1998. ISBN: neuvedeno

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-002-5.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

Metodický list č. 15, kterým se stanoví pravidla a principy hodnocení odsouzených osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody.

MEZNÍK, Jiří et al. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1248-X.

Monitoring vězeňství v České republice v roce 1999. Praha: Český helsinský výbor, 2000. ISBN 80-86436-00-4.

Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 21/2101, kterým se stanoví úkoly zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence.

NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu.* Praha: C.H.Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6.

Obecné informace o zaměstnávání vězňů. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z:<http://www.vscr.cz/veznice-ostrov-nad-ohri-88/informacni-servis-1610/vzdelavani-a-zamestnanost-veznu-896/obecna-informace-o-zamestnavani-veznu-2796>

PIOTROWSKI Chris a Peter LATHROP. Prison-based educational programs: a content analysis of government documents. *Education.* 2012, č. 132. Dostupné z:<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.svkhk.cz/ehost/detail/detail?vid=7&sid=9c901bca4ebc4b109c6837108f493fc7%40sessionmgr4002&hid=4204&bdata=Jmxhbmc9Y3Mm c2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=73342115>

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky,* Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.

Poskytované vzdělání v oboru. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z:<http://vscr.cz/stredni-odborne-uciliste/o-nas-1656/zakladni-informace-1659/>)

Program zacházení. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z:<http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>

Sociální, psychologická a pedagogická práce s odsouzenými a obviněnými. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z:http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/98/file/soci%C3%A1ln%C3%AD,psychol obick%C3%A1%20a%20pedagogick%C3%A1%20pr%C3%A1ce%20s%20odsouzen%C3%BDmi%20a%20obvin%C4%9Bn%C3%BDmi.pdf

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II.díl: Teorie a praxe zacházení s odsouzenými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

SUCHÝ, Oldřich. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon*, Praha: Leges, 1991. 84 s. ISBN-80-85638-02-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 169/1990 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zavedení nástroje SARPO do praxe. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z:<http://vsqr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/zavedeni-nastroje-sarpo-do-praxe>

Výroční zprávy a statistické ročenky

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2004

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2005

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2006

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2007

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2008

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2009

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2010

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2011

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2012

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2013

Vše dostupné z: <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/uredni-deska-1/>

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2004

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2005

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2006

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2007

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2008

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2009

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2010

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2011

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2012

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2013

Vše dostupné z: <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

Seznam použitých zkratk

ČR Česká republika

SOU Střední odborné učiliště

ŠVS Školské vzdělávací středisko

NGŘ Nařízení generální ředitele

Seznam obrázků

Obr. 1 Graf - Rozdělení odsouzených dle typu věznice k 31. 12. 2013	22
Obr. 2 Graf - Učební obory ve školním roce 2004/2005	53
Obr. 3 Graf - Učební obory ve školním roce 2005/2006	54
Obr. 4 Graf - Učební obory ve školním roce 2006/2007	55
Obr. 5 Graf - Učební obory ve školním roce 2007/2008	55
Obr. 6 Graf - Učební obory ve školním roce 2008/2009	56
Obr. 7 Graf - Učební obory ve školním roce 2009/2010	57
Obr. 8 Graf - Učební obory ve školním roce 2010/2011	58
Obr. 9 Graf - Učební obory ve školním roce 2011/2012	59
Obr. 10 Graf - Učební obory ve školním roce 2012/2013	60
Obr. 11 Graf - Učební obory ve školním roce 2013/2014	60

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Extramurální aktivity	37
Tabulka 2 – Pracovní zařazení v roce 2004.....	47
Tabulka 3 – Pracovní zařazení v roce 2005.....	48
Tabulka 4 – Pracovní zařazení v roce 2006.....	48
Tabulka 5 – Pracovní zařazení v roce 2007.....	49
Tabulka 6 – Pracovní zařazení v roce 2008.....	49
Tabulka 7 – Pracovní zařazení v roce 2009.....	50
Tabulka 8 – Pracovní zařazení v roce 2010.....	51
Tabulka 9 – Pracovní zařazení v roce 2011.....	51
Tabulka 10 – Pracovní zařazení v roce 2012.....	52
Tabulka 11 – Pracovní zařazení v roce 2013.....	52

Seznam příloh

Příloha A: Organizační struktura Středního odborného učiliště Vězeňské služby ČR

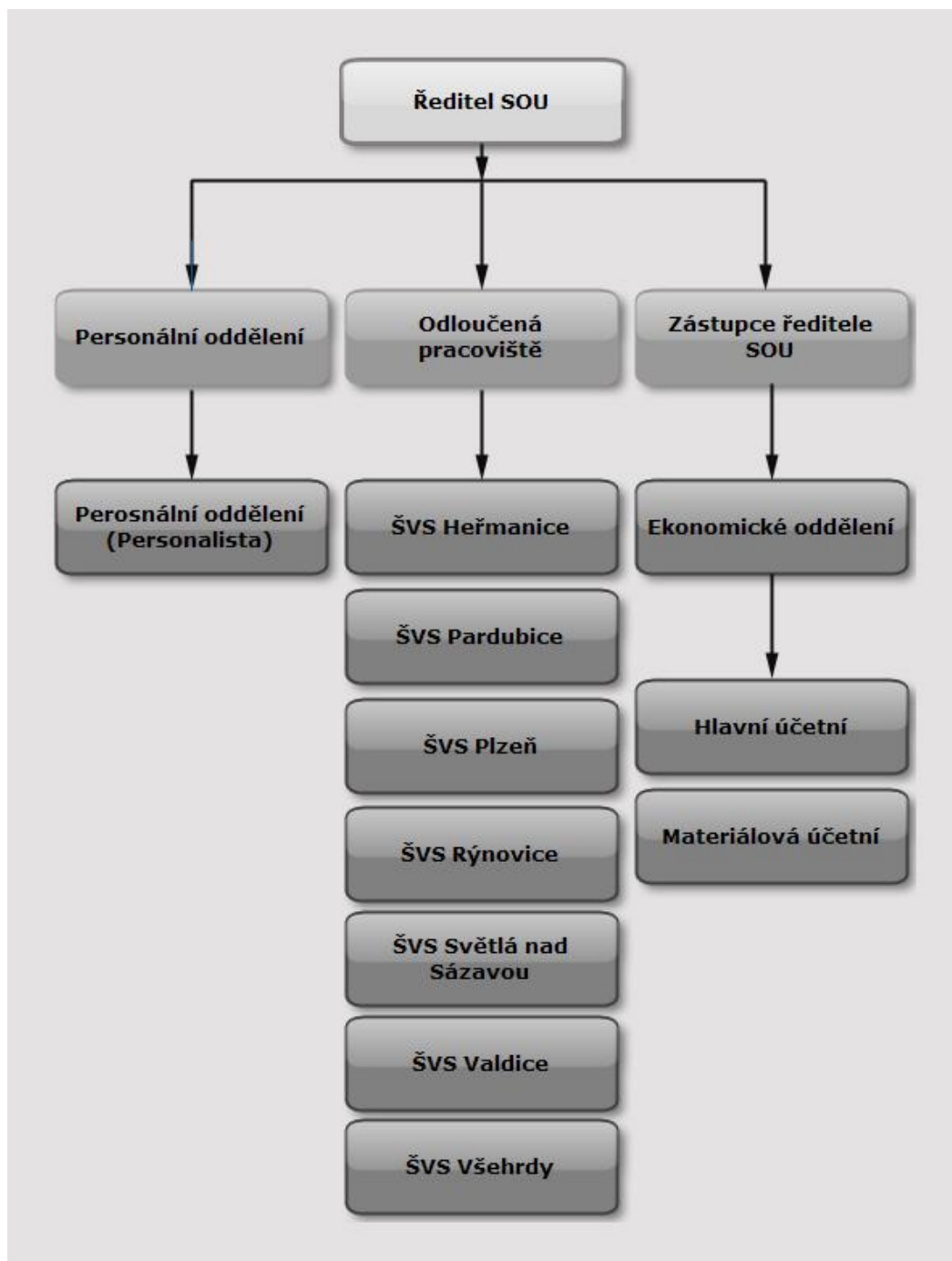
Příloha B: Vzdělávací kurzy Středního odborného učiliště 2012-2013

Příloha C: Nabídka a ukázka výroby nábytku

Příloha D: Žádost o poskytnutí údajů

Příloha E: Ukázka rozhovoru s odborným zaměstnancem Vězeňské služby České republiky

**Příloha A Organizační struktura Středního odborného učiliště Vězeňské služby
ČR**

Obrázek převzat z: <http://vscr.cz/stredni-odborne-uciliste/o-nas-1656/organizacni-struktura-1662/>

ŠVS Heřmanice

- Dělník v elektrotechnice
- Zámečnické práce
- Kroužek – Tvořivá dílna

ŠVS Pardubice

- Kurz společného stravování
- Kurz základů výpočetní techniky
- Kurz malířských a natěračských prací
- Kurz základní školy
- Kurz anglického jazyka
- Kurz zahradnických prací
- Pečovatelský kurz
- Kurz výtvarného zpracování keramiky

ŠVS Plzeň

- Dělník v elektrotechnice
- Zahradník
- Kurz pro doplnění základního vzdělání
- Kurz německého jazyka
- Kurz pro pologramotné
- Kurz informačních a komunikačních technologií
- Kurz českého jazyka pro cizince
- Všeobecně vzdělávací kurz
- Čtenářský kroužek
- Sportovní hry
- Posilovna

ŠVS Rýnovice

- Kurz ovládnání CNS – program HSMworks
- Kurz základů ovládnání PC
- Kurz počítačového modelování – program Solidworks

- Kurz vazač knih
- Kurz psaní všemi deseti
- Kurz anglického jazyka
- Kurz všeobecných znalostí

ŠVS Světlá nad Sázavou

- Šití interiérového vybavení
- Praktická rodinná škola
- Celoživotní vzdělávání
- Základní škola
- Základní obsluha PC
- Obsluha PC pro pokročilé
- Kurz základy kuchařských prací
- Základy první pomoci a ošetřování
- Český jazyk pro cizince
- Kroužek keramiky

ŠVS Valdice

- Kurz malíř – natěrač
- Kurz knihař
- Kurz celoživotního vzdělávání
- Kroužek šipek
- Kroužek stolního tenisu
- Kroužek minikopané
- Kroužek kondičního tělocviku
- Kroužek šachový
- Kroužek angličtiny
- Kroužek akvaristiky
- Kroužek nohejbalu
- Kroužek rukodělný

ŠVS Všehrady

- Kurz elektrotechnické výroby – výroba rozvaděčů
- Kurz elektrotechnické výroby – elektroinstalační práce

- Kurz květinářských prací
- Kurz strojírenské výroby
- Kurz pomocných a manipulačních prací při zpracování dřeva
- Kurz základních prací při zpracování dřeva
- Kurz montážních a dokončovacích prací při zpracování dřeva
- Kurz práce ve stravování
- Kurz stavební výroby - betonářské práce
- Kurz stavební výroby – zdění a omítání
- Kurz malířských prací
- Kurz natěračských prací
- Keramický kurz
- Reprografický kurz
- Kurz práce na PC
- Elektrotechnický kroužek
- Kroužek železničního modelářství
- Kroužek dřevoobráběcí
- Kroužek výroby hraček
- Gastronomický kroužek

Informace dostupné z: <http://vscr.cz/stredni-odborne-uciliste/informacni-servis-1657/vzdelavaci-aktivity/>

VÝROBA NÁBYTKU JIŘICE

nabízí kancelářský nábytek
z lamino desek v široké
škále barevných desénů.
Provozovna zhotovuje projekty
vybavení kanceláří nábytkem.

↓ JEDNACÍ SÍŇ OKRESNÍ SOUD ČESKÁ LÍPA

Obrázek převzat z:

http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/old/060516_Katalog_SHC.pdf

Příloha D

Žádost o poskytnutí údajů

From: Adéla Šarounová [mailto:adelasarounova@seznam.cz]

Sent: Sunday, January 11, 2015 10:06 AM

To: Váňa Martin, PaedDr.

Subject: data diplomová práce

Vážený pane doktore,

obracím se na Vás s prosbou. Jsem studentka posledního ročníku magisterského studia oboru Sociální pedagogiky na Univerzitě Hradec Králové a píši diplomovou práci na téma Programy zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody. V empirické části bych ráda zmapovala pracovní a vzdělávací aktivity pomocí analýzy statistických údajů.

Chtěla bych Vás poprosit, zda máte nějaká souhrnná data za posledních 5-10 let o vzdělávání odsouzených. Kolik a kde jich bylo zařazeno (v jednotlivých věznicích) apod. a zdali byste mi je pro tyto účely mohl poskytnout.

Děkuji Vám za jakoukoli odpověď,

s pozdravem a přáním hezkého dne,

Adéla Šarounová

Polcer Josef, Mgr. (JPolcer@grvs.justice.cz)

FW: data diplomová práce

12. 1. 2015, 9:38:50

Komu: adelasarounova@seznam.cz

Vážená slečno,

Na základě Vaší žádosti Vám zasílám souhrnná data od vzniku našeho SOU. V případě, že byste potřebovala jakékoliv upřesnění, obraťte se s Vaší žádostí přímo na mne.

S přáním hezkého dne

Mgr. Josef POLCER

Zástupce ředitele SOU

Phone +420 244 024 448 | Mobile +420 724 639 337

Fax +420 244 024 997 | jpolcer@grvs.justice.cz

Sřední odborné učiliště | Vězeňská služba České republiky

Ma Veselí 51 | 140 67 Praha 4 | P.O.BOX 3

www.vscr.cz

Příloha E Ukázka rozhovoru s odborným zaměstnancem Vězeňské služby ČR

Speciální pedagog

Můžete uvést délku Vašeho služebního poměru u Vězeňské služby?

„U Vězeňské služby ČR pracuji 19 let.“

Jsou podle Vás odsouzení, kteří jsou zařazeni do pracovních programů ukázněnější?

„Řekl bych, že ano. Jsou ukázněnější, protože jsou utahaní ze zaměstnání a nemají pak tolik energie na vymýšlení nekalostí.“

Setkáváte se spíše se zájmem či nezájmem odsouzených o zařazení do pracovních aktivit?

„Zájem o práci mají odsouzení poměrně velký. Tak 90 procent odsouzených má zájem ve výkonu trestu pracovat.“

Jak hodnotíte vývoj zaměstnávání odsouzených v posledních letech?

„Vězeňská služba České republiky se snaží co nejvíce odsouzených zaměstnat, ale bohužel i přesto procenta zaměstnanosti příliš nestoupají.“

Co by podle Vás přispělo ke zvýšení počtu zaměstnáváných vězňů?

„Určitě státní zakázky a zákon, který by některým subjektům nařizoval povinnost odsouzené zaměstnávat.“

Myslíte si, že u odsouzených mladšího věku, kteří absolvují učební obory, je menší pravděpodobnost recidivy trestné činnosti po propuštění?

„Myslím, že není. Tito odsouzení jsou náchylní k chytání záporných zkušeností a těch získají ve výkonu trestu od starších a zkušených odsouzených dost.“

Jak hodnotíte vzdělávání odsouzených? Na jaké je podle Vás úrovni?

„Mohlo by se zlepšit. Vězeňská služba by měla mít k dispozici více školských vzdělávacích středisek pro odsouzené, protože v dnešní době velký počet odsouzených má pouze základní vzdělání a nemá příliš možností si další vzdělání doplnit.“

Považujete pracovní a vzdělávací aktivity za nejdůležitější při práci s odsouzenými?

„Ano, považuji.“

Co byste změnil v postupech při zacházení s odsouzenými?

„Bylo by super, kdyby se docílilo toho, aby minimálně 95 procent (cca 5 procent je trvale pracovně nezařaditelných) odsouzených denně docházelo do zaměstnání či se vzdělávalo. Zároveň, aby se zpřísnil režim ve věznicích a nepřístupovalo se k tzv. humanizaci vězeňství. Jako další zlepšení vidím úlohu státu, který by měl vytvořit odpovídající podmínky pro odsouzené opouštějící výkon trestu odnětí svobody. Zajistit možnost ubytování, pomoc získat zaměstnání, dočasné zmrazení dluhů či pomoc při případné rekvalifikaci.“